

~~X.~~ 30/11.12

T. 15/4
~~1024/a~~

1901-02.

Gim

IZVESTJA

muzejskega društva za Kranjsko.

Uredil

Anton Koblar,

društveni tajnik.

Izdalo in založilo „Muzejsko društvo za Kranjsko“.

Letnik XI.

V Ljubljani, 1901.

Natisnila J. Blasnikova tiskarna.

C 185

11-12

1901-1902

N 2708/1970

Kazalo.

Razprave.

	Stran
Zgodovinske črtice o kranjski deželi. <i>Dr. Fr. Kos</i>	1
Dolničarjeva ljubljanska kronika od l. 1660. do l. 1718. <i>V. Steska</i> 18, 69, 141	141
»Kraynska kroneka« p. Marka Pohlina. <i>P. pl. Radics</i>	33
Kirurgična šola v Ljubljani. <i>J. Barlè</i>	45
Nekoliko podatkov za zgodovino belokranjskih župnij. <i>J. Barlè</i>	49
Kartuzijan Nikolaj Kempf (1397—1497). <i>Dr. Josip Lézar</i>	98
Prvi nastop Slovencev v zgodovini. <i>Dr. Fr. Kos</i>	105
Ljubljanska škofija na tridentinskem zboru. <i>Janko Barlè</i>	186
Še nekaj podatkov o prepiru med križniki v Beli Krajini in kaptulom zagrebškim. <i>Janko Barlè</i>	189

Mali zapiski.

Duhovniki, rojeni v kranjski župniji. <i>A. Koblar</i>	48
Nekoliko kranjskih župnikov. <i>A. K.</i>	104
Matija Kefer, župnik v Kranju. <i>M. Slekovec</i>	196
Črtica o nekdanjih svoboščinah kranjske duhovščine pred sodišči. <i>A. K.</i>	199

Slovstvo.

»Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj, spisal Josip Lavtižar«. <i>A. K.</i>	104
Rusi o slovenski književnosti. <i>A. K.</i>	201
»Slovanské starožitnosti«, spisal dr. Lubor Niederle. <i>A. K.</i>	201
»Voditelj v bogoslovnih vedah«. <i>A. K.</i>	202

1901 - 02.

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik XI.

1901.

Sešitek 1. in 2.

Zgodovinske črtice o kranjski deželi.

Spisal dr. Fr. Kos.

Zemlja, katero sedaj imenujemo kranjsko deželo, je bila v rimski dobi izprva večinoma del Panonije. Ptolemaeus nam pripoveduje, da se je Panonija na jugozahodni strani dotikala Istre in Ilirije.¹⁾ Mejo med Panonijo na eni strani ter med Italijo, h kateri sta spadali tudi Venecija in Istra, na drugi je v prvem in drugem stoletju po Kr. delalo najbrže razvodje med rekami Jadranskega in Črnega morja v Julijskih Alpah in na Krasu²⁾. Emona (sedanja Ljubljana) je bila takrat še panonsko mesto, kakor to trdita Plinius³⁾ in pa Ptolemaeus.⁴⁾ Mejo med Norikom in Panonijo so delale Karavanke na sedanji

¹⁾ Geogr., II, c. 14 (15), § 1: „*Ἡ Παννονία ἡ ἄνω περιορίζεται . . . ἀπὸ δὲ μεσημβρίας τῆς τε Ἰστρίας καὶ τῆς Ἰλλυρίας μέρει, . . .*“

²⁾ Ptolemaeus (Geogr., III, c. 1, § 1) omenja, da se je Italija razprostirala na severu do Alp in do Kraškega gorovja. („*Ἡ Ἰταλία περιορίζεται . . . ἀπὸ δὲ ἄρκτων τοῖς τε ὑπὸ τὴν Ραιτίαν Ἀλπίσις ὄρεισι . . . καὶ τῷ Καρυνσαδίῳ ὄρει, τῷ ὑπὸ τὸ Νωρικόν . . .*“ — Carusadius je sedanji Kras.)

³⁾ Plinius, ki je živel za cesarja Vespazijana, piše (Hist. nat., III, 25, 147): „*In ea (sc. Pannonia) coloniae Aemona, Siscia . . .*“

⁴⁾ Geogr., II, c. 14 (15), § 7: „*Μεταξὺ δὲ Ἰταλίας ὑπὸ τὸ Νωρικόν Παννονίας πάλιν Ἦμωνα.*“

kranjsko-koroški meji.⁵⁾ Iz tega je razvidno, da je skoraj vsa sedanja kranjska dežela spadala takrat pod Panonijo.

Najbrže v začetku tretjega stoletja po Kristusu so Emono in njeno okolico tja do sedanje kranjsko-štajerske meje priključili Italiji. Prvi, ki prišteva Emono k italiskim mestom, je bil Herodian⁶⁾, ki je živel v prvi polovici tretjega stoletja. Enako trditev nahajamo tudi v nekaterih poznejših virih. Tako navaja Itinerarium Hierosolymitanum, da je bila pri postaji Hadrante⁷⁾ meja med Italijo in Norikom.⁸⁾ Iz tega sledi, da je bila takrat večina sedanje kranjske zemlje združena z Italijo.

Da je bila res pri rečni postaji omenjena meja, kaže napis na rimskem kamenu, katerega so našli v Mitrovici na Hrvaškem.⁹⁾ Iz napisa, ki je bil leta 354. po Kr. izgotovljen, je razvidno, da so pri Trojani, tedaj unstran italske meje, na novo začeli šteti miljne kamene. Od Trojane pa do izliva Save v Donavo (»ab Atrante ad flumen Savum«) je bilo 346 rimskih milj.

Tudi Zosimus¹⁰⁾, ki je živel okoli 450. po Kr., je trdil, da leži Emona med najbolj Gorenjo Panonijo in Norikom, ali z drugimi besedami, da ni ne v Panoniji in tudi ne v Noriku, pač pa v Italiji.

Cesar Trajan je v začetku drugega stoletja po Kr. (med leti 102. in 107.) Panonijo razdelil v Gorenjo in Dolenjo. Okoli leta 300. sta bili v Panoniji ustanovljeni dve novi pokrajini, Valeria in Savia. Tako je bila Panonija potem dalj časa razdeljena v štiri dele, ki so se zvali: 1)

⁵⁾ Ptolem., Geogr., II, c. 14 (15), § 1: „*Ἡ Παννονία ἡ ἄνω περιόριζεται ἀπὸ μὲν δὴσσεως τῷ Κετίῳ ὄρει καὶ ἐκ μέρους τῷ Καρονιάγῃ . . .*“

⁶⁾ Herodian, VIII, c. 1, § 4: „*. . . ἐπίστησαν πρώτῃ Ἰταλίας πόλει ἢ καλοῦσιν Ἡμᾶν οἱ ἐπιχώριοι.*“

⁷⁾ Sedaj vas Trojana blizu kranjsko-štajerske meje.

⁸⁾ »Mansio Hadrante. Fines Italiae et Norci.«

⁹⁾ Gl. Mommsen, Corp. inscr. lat., III, 465, št. 3705.

¹⁰⁾ V, 29: „*. . . μεταξὺ Παιονίας τῆς ἀνωτάτω καὶ Νορικῶν κειμένην.*“

Pannonia prima ali superior, 2) Savia, 3) Pannonia secunda ali inferior, 4) Valeria. — Izmed teh pokrajin je za nas najvažnejša Savia, ki se je, kakor že njeno ime kaže, nahajala ob Savi, segala proti severu do Drave in na zahodu pa mejila ob Italijo. Njeno glavno mesto je bilo Siscia pri izlivu Kolpe v Savo. ¹¹⁾

Iz podatkov, kateri se nahajajo pri nekaterih latinskih in grških pisateljih, je nam na zemlji sedanje kranjske dežele znano nekoliko krajev, ki so stali že v rimski dobi. Tako nam Ptolemej ¹²⁾, Plinij ¹³⁾, Herodian ¹⁴⁾ ter Itin. Hieros., potem Itin. Antonini in pa Tab. Peuting. omenjajo E m o n o, katero nam je iskati tam, kjer je sedaj Ljubljana. Tudi so nam znana še druga mesta, kakor N a u p o r t u s (sedanja Vrhnika), P r a e t o r i u m L a t o v i c o r u m (sedaj Trebnje na Dolenjskem) in N e v i o d u n u m (na Krškem polju tam, kjer sta sedaj vasi Vihre in Drnovo). Razun naštetih krajev pa na tleh sedanje kranjske dežele tudi poznamo razne postaje ob rimskih cestah, namreč A d P i r u m (blizu Podkrajja na Notranjskem), I n A l p e J u l i a (med Podkrajem in Logatecem), L o n g a t i c u m (Logatec), A d n o n u m (pri sedanjem Logu blizu Vrhnike), A d S a v u m f l u v i u m (blizu sedanjega Sv. Jakoba pri Savi), A d q u a r t o - d e c i m u m (pri sedANJI Pešati), A d P u b l i c a n o s (blizu sedanje Krašnje), A d r a n t e s (Trojana blizu kranjsko-štajerske meje), A c e r u o n e (tam, kjer je vas Hudo med Višnjo Goro in Stičino), C r u c i o (na Dolenjskem blizu reke Krke) in R o m u l a (od Nevioduna proti jugovzhodu blizu kranjsko-hrvaške meje).

Če primerjamo ta krajevna imena s sedanjimi, moramo reči, da so Slovenci, ko so prišli na kranjska tla, večinoma povsem drugače začeli imenovati svoja bivališča, kakor pa njih predniki iz rimske dobe. Kaže se, da sta samo imeni Logatec

¹¹⁾ Gl. Letopis Mat. Slov. za leto 1897, str. 3 in 4.

¹²⁾ Geogr., II, c. 14, § 7.

¹³⁾ Nat. hist. III, 25, 147.

¹⁴⁾ VIII, c. 1, § 4.

in Trojane nastali iz izrazov Longaticum in Adrantes. Vsi drugi zgoraj naštetih kraji so dobili nova imena.

V spisih starih pisateljev so navedeni še drugi geografični izrazi, tako za gore in reke, ki se nahajajo po sedanjih kranjskih zemlji. Navedem naj, da se izmed gorovja omenjajo Alpes in Alpes Juliae, potem Carvancas, Carusadius, mons Oera in Albius ali Albanus mons. Prvi trije izrazi še dandanes niso med ljudstvom pozabljeni, pač pa zadnja dva. Iz besede Carusadius je nastal v ustih slovenskih prebivalcev izraz Kras. Gorovje Oera in pa gora Albius ali Albanus sta dobila po prihodu Slovencev v te kraje popolnoma drugačni imeni.

Rimljani so poznali reke Savus, Corcoras, Colapis, Frigidus in pa močvirje Lugeus. Iz Savus je v teku časa nastala beseda Sava, iz Corcoras Krka, iz Colapis pa Kolpa. Imeni Frigidus in Lugeus sta dandanes med ljudstvom pozabljeni.

Kakor drugod, se tudi tu lahko opazuje, da so imena rek in gora stalnejša, kakor pa krajevna, kar je popolnoma naravno. Sovražniki morejo uničiti razna mesta in vasi, kjer se potem morebiti še le čez mnogo let ustanove nove naselbine z novimi imeni, ne morejo pa odstraniti rek in gora in zato se tedaj tudi imena teh mnogo redkeje premené.

Med ljudskim preseljevanjem so se meje Italije na sedanjih kranjskih tleh zopet skrčile. To nam kaže Cosmographia, katero je neki pisatelj iz Ravenne po raznih virih sestavil okoli leta 670. To delo nam v suhoparnem slogu popisuje tiste strani Evrope, Azije in Afrike, katere so bile takratnemu omikanemu občinstvu znane. Za nas je ta Cosmographia že zaradi tega važna, ker se v njej prvikrat omenja ime »Carneola«, a zraven njega pa tudi izraza »Carnech« in pa »Carnium patria.«

Anonymus Ravennas nam v svojem spisu pripoveduje, da ima Italija na severu za mejo visoke gore (Alpe), ki se na eni strani dotikajo Galskega (Sredozemskega) morja, na

drugi pa Jadranskega ne daleč od Liburnskega mesta Trzata pri Plominu.¹⁶⁾ Na eni strani tega gorovja je Italija, na drugi pa razne druge dežele, med njimi tudi Karantanija in pa domovina Karnov. Vrhovi na zemlji Karnov so se že od nekdaj imenovali Julijske Alpe.¹⁶⁾ — Iz tega je razvidno, da se je po besedah ravenskega geografa Italija na severovzhodu razprostirala nekako do razdvoja med rekami Jadranskega in Črnega morja. Sedanja kranjska dežela ni okoli leta 670. več spadala pod Italijo.

Ravenski geograf nam v svojem spisu našteva nekatera mesta po pokrajini Valeriji¹⁷⁾, katero nam je iskati ob Donavi v okolici sedanjega Mohacsa (Altinum). Nato pa dostavlja, da na neki drugi strani iste (?) pokrajine so mesta¹⁸⁾: Sicce, Fines, Romula, Nomiduni, Cruppi, Acerbo, Atamine.

Kje so bila ta mesta?

Ni težko uganiti, da Sicce je sedanji Sisek pri izlivu Kolpe v Savo. V besedi Nomiduni tiči ime rimskega mesta Noviodunum ali Neviiodunum, čegar ostanke se nahajajo, kakor je bilo že povedano, na Krškem polju na Dolenjskem. Fines je nekdanja rimska postaja Ad fines, kakor jo navaja Tab. Peutingeriana. Ta postaja je bila od Siska za 20 rimskih milj

¹⁶⁾ Cosmogr., IV, c. 37 (ed. Pinder et Parthey, p. 293): »... qui montes finientes ipsam Italiam descendunt ex parte ad mare Adriaticum non longe a civitate Tharsatico provinciae Liburniae in loco qui dicitur Phanas.« — Mejo med Italijo, oziroma Istro, in Liburnijo je delala od cesarja Avgusta naprej reka Raša (Arsia), katero nam je iskati od Plomina proti zahodu. Gl. tudi Letopis Mat. Slov. za leto 1897, str. 5.

¹⁶⁾ Cosmogr., *ibid.*: »qui montes dividunt . . . inter Carontanos et Italiam, inter patriam Carnium et Italiam; quod iugum Carnium dicebatur ab antiquis Alpibus Julia.« — Ta citat nam kaže, da je italska zemlja takrat segala do Karantanije, ali z drugimi besedami, da je zemlja ob gorenjem Taljamentu, kjer je sedaj Karnija, spadala pod Italijo; domovino Karnov (patriam Carnium) pa nam je po besedah tega citata iskati tam, kjer so Julijske Alpe. Pozneje hočemo še o tem govoriti.

¹⁷⁾ Cosmogr., IV, c. 20 (p. 219, 220).

¹⁸⁾ *Ibid.*, p. 220: »Item ad aliam partem sunt civitates, id est . . .«

oddaljena ter je stala ob cesti, ki je peljala v Neviodunum. Ob isti cesti le za 10 rimskih milj od Nevioduna proč je stala postaja Romula. Cruppi je isto, kar Crucio. To ime navaja Peutingerjeva tabla. Dotični kraj je bil na Dolenjskem in sicer 16 rimskih milj oddaljen od Nevioduna in ravno toliko tudi od sedanjega Trebnjega. Kje je stala postaja Acerbo (na Peutingerjevi tabli stoji Aceruone), smo že povedali. V besedi Atamine tiči morebiti ime nekdanje Emone.

Iz tega je razvidno, da en del tiste Valerije, o kateri govori ravenški geograf, je obsegal tudi sedanje Dolenjsko nekako do mesta Ljubljane. Rečeni pisatelj pozna pravo Valerijo tam daleč na vzhodu pri Donavi; a z istim imenom nazivlje tudi nekdanjo pokrajino Savijo, kar kažejo tudi njegove besede, da se Valerija končuje pri veliki reki Savi.¹⁹⁾

Ko je neznani pisatelj iz Ravenne naštel razna mesta po Valeriji, prestopil je k sosednji pokrajini, namreč h Carneoli. O njej pravi, da se nahaja tik pokrajine Valerije, da se je že od nekdaj zvala tudi Alpes Juliana, katero so tudi opisali gotovski filozofi Aitanarid, Eldevald in Markomir²⁰⁾, da on hoče naštetiti tista mesta, katera je v svojih spisih navedel gotovski filozof Markomir, namreč Carnium, Scoldium, Bipplium, Ris, Planta, Clemidium, Sedo, ter potem v dolini carneolske zemlje Seution, Patiuma, Sorbam, Eperunto, Precona, Lebra, Ambito, Barneo, Paris, Elebra, Ecuno, Selunto, Poreston, Artara, Ranio, Rinubio, Benela, Cliena. Nato omenja, da visoko v gorah Carneole je neko jezero in da ima rečena zemlja več rek, med katerimi je tudi »Corcac«. ²¹⁾

¹⁹⁾ Ibid., p. 221: »... quam Valeriam finit fluvius maximus qui dicitur Saus.«

²⁰⁾ Mommsen in nekateri drugi učenjaki trdijo, da so ti gotovski filozofi izmišljene osebe, a zopet drugi pisatelji pa mislijo, da so živeli takrat, ko je vladal vzhodnogotovski kralj Teodorik.

²¹⁾ Cosmogr., IV, c. 21 (p. 221—223): »Item iuxta ipsam Valeriam ponitur patria quae dicitur Carneola, quae et Alpes Juliana antiquitus dicebatur. quam patriam Carnech, qui Valeriam patriam, ipsi eandem descriperunt philosophi: sed ego secundum supra scriptum Marcomirum

Ne bo odveč, ako nekoliko pretresujemo to, kar nam ravenski geograf pripoveduje o Carneoli. On trdi, da se nahaja ta zemlja tik pokrajine Valerije. Ker je ta, kakor smo prej omenili, obsegala Dolenjsko, se nam nehoté vsiljuje v glavo, da se je Carneola rečenega geografa razprostirala po sedanjem Gorenjskem. To dokazuje tudi njegova dvakratna trditev, da se je Carneola nekdanj Alps Juliana zvala.²²⁾ »Alpes Juliana« in »Alpis Julia« so Julijske Alpe, katere nam je iskati po severozahodnem Gorenjskem in severnem Goriškem tja do Bele pri Pontebi, kjer se pričenjajo Karnske Alpe. Proti jugu segajo Julijske Alpe do kraškega gorovja. V rimski dobi so k Julijskim Alpam prištevali tudi Hrušico pri Nanosu, kar nam dokazujeta Itin. Hierosolymitanum in pa Tab. Peutingeriana.²³⁾

Ravenski geograf je tudi zapisal, da je v Carneoli visoko v gorah neko jezero. Brez dvoma je mislil na Bohinjsko ali pa Blejsko jezero.²⁴⁾ V Karniji na Beneškem ni nobenega jezera in tako je tedaj to nov dokaz, kje nam je iskati Carneolo in njena nekdanja mesta.

Dalje pravi rečeni pisatelj, da ima omenjena zemlja več rek, med katerimi je tudi »Corcac.« — Katera je ta reka? Dolenjska Krka ne more biti, ker je ta tekla po pokrajini, katero ravenski zemljepisec imenuje Valerijo. Še manj bi bilo mogoče misliti na Krko, ki teče po Koroškem. Tudi ne more

/ Gothorum philosophum civitates inferius designatas eiusdem Carnech patriae nominavi. in qua Carnech patria quasdam fuisse civitates legimus, ex quibus aliquantas designare volumus, id est Carnium, Scoldium, Bipplium, Ris, Planta, Clemidium, Sedo. Item in valle eiusdem patriae sunt civitates, id est Seution, Patiuma, Sorbam, Eperunto, Precona, Lebra, Ambito, Barneo, Paris, Elebra, Ecuno, Selunto, Poreston, Artara, Ranio, Rinubio, Benela, Clieno. In cuius patriae summitate montium lacum esse legimus. quae patria diversa habet flumina, inter cetera fluvius qui dicitur Corcac.«

²²⁾ Cosmogr., IV, c. 2, p. 221 in c. 37, p. 293.

²³⁾ Cfr. Letopis Mat. Slov. za leto 1897, str. 8 in 10.

²⁴⁾ Ne morem pritrđiti Hitzingerju (Mitth. d. hist. Ver. f. Krain, 1862, str. 92), ki misli na Cirkniško jezero, ker to ni visoko v gorah.

biti Ljubljana, katero je Strabon po pomoti imenoval *Κορζάρες*. Ako bi šli v beneško Karnijo, ne dobimo tam nobene rečice, katere ime bi bilo le nekoliko podobno besedi »Corcac«. Po mojih mislih je ta Corcac sedanja Kokra, ki se pri Kranju izliva v Savo.

Če imamo vse to pred očmi, moramo reči, da je Carneola, o kateri govori ravenski kozmograf, sedanje Gorenjsko. Mesta, katerih imena nam je ohranil neznani pisatelj iz Ravenne, so stala večinoma po sedanjem Gorenjskem v tistem času, ko še ni bilo ondi naših prednikov. Prvo izmed navedenih mest je Carnium, katero je po mojem mnenju stalo tam, kjer je sedaj Kranj, ni pa sedanji Zuglio (nekdanji Julium Carnicum) na severnem Beneškem, kakor se je do sedaj v obče mislilo. Mesta, katera so našeta »in valle eiusdem patriae«, so se nahajala najbrže v dolini reke Save med Kranjem in Trbižem, ne pa v dolini gorenjega Taljamenta, kajti ravenski geograf prišteva to reko beneškemu vodovju²⁵⁾ in ondotno zemljo tja do Karantanije k Italiji²⁶⁾. Morebiti bi kdo opomnil, da so gorenjska tla pretesna za toliko mest, kolikor jih je navedel neznani pisatelj iz Ravenne. Temu se lahko odgovori, da po dolini gorenjega Taljamenta je še manj prostora, kakor pa po Gorenjskem. Sicer je pa morebiti ta ali oni izmed naštetih krajev stal v kaki drugi dolini Julijskih Alp, tako n. pr. v gorenji Soški dolini.

Rekel sem, da Carnium je najbrže sedanji Kranj. Kar se tiče ostalih krajev, katerih imena nam je zapisal ravenski kozmograf, moramo reči, da jih ne moremo najti, naj jih že iščemo po Karniji ali pa po Gorenjskem²⁷⁾. Najbrže so stali

²⁵⁾ Cosmogr., IV, c. 36, p. 290.

²⁶⁾ Glej zgoraj opazko pod št. 16.

²⁷⁾ Hitzinger (Mitth., 1862, str. 92 in 114) išče dotične kraje po Gorenjskem, Notranjskem, Goriškem in Beneškem. Ker je jako svojevoljno razlagal razna imena, nima njegov spis prave znanstvene veljave. Nikakor mu ne morem pritrditi, da Scoldium je Solkan, Planta Planina, Precona Bračan pri Korminu itd. Še najbolj je pogodil pri imenu

dotični kraji večinoma po sedanjih gorenjskih tleh. A v teku časa, posebno med ljudskim preseljevanjem, so bili razrušeni. Ko so proti koncu šestega stoletja Slovenci posedli sedanjo gorenjsko stran, so na razvalinah zgoraj naštetih krajev in mest postavili nove naselbine ter jim navadno dali domača slovenska imena, kakor Loka, Kamnik, Radovljica, Tržič itd. Stara imena so se polagoma pozabila ali pa v ustih novih naselnikov predrugačila tako, da jih sedaj ni več mogoče spoznati. Iz vsega je jasno, da je bila gorenjska stran v rimski dobi gosto naseljena. Ravenski geograf nam je naštel le nekatera mesta ²⁸⁾ in teh je bilo pet in dvajset.

Drug pisatelj, ki pozna besedo »Carniola«, je Paulus diacomus. Ta nam namreč pripoveduje, da je furlanski vojvoda Ratchis okoli leta 738. s svojimi ljudmi napadel Kranjsko, ki je domovina Slovanov ²⁹⁾. Ravenski geograf je, kakor je razvidno iz ohranjenih kodeksov, rabil izraze Carneola, Carnech in Carnium patria, Paulus diaconus pa Carniola. Ta imenuje Carniolo domovino Slovanov, ravenski pisatelj pa domovino Karnov. Ti so bili namreč pred prihodom Slovencev naseljeni po nekaterih krajih Kranjskega. Ker si ne moremo misliti, da bi bili Slovenci, ko so se polastili svoje sedanje domovine, te Karne popolnoma iztrebili, smemo trditi, da so jih pač podvrgli ter potem polagoma poslovenili.

»Sorbam«, katero primerja z besedo »Sora«. Tudi ni na mestu, da bi identificirali krajevna imena, katera čitamo v kozmografiji ravenskega pisatelja, s takimi sedanjimi krajevnimi imeni, katera imajo brez dvoma slovenski izvir, kajti spisi, iz katerih je rečeni geograf zajemal, so gotovo starejši, kakor pa dotični slovenski kraji. Napačno bi bilo, ako bi trdili, da je v besedah Planta in Planina, Lebra in Labore, Selunto in Sela, Poreston in Porečje, Rinubio in Ravnica, Benela in Bela, Cliena in Klanec itd. kaka filologična zveza.

²⁸⁾ Cosmogr., IV, c. 21 (p. 221): »... civitates ..., ex quibus aliquantas designare volumus.«

²⁹⁾ Hist. Langob., VI, c. 52 (MG. SS. rer. Lang., p. 183): »... in Carniolam Sclavorum patriam ...«

Nato je zopet mnogo let preteklo, preden se nam v zgodovini iznova kaj omenja o kranjski deželi ali pa njenih prebivalcih. K letu 820. se poroča, da so se Kranjci, ki so bivali ob Savi ter bili Furlanom skoraj sosedje, zopet podali furlanskemu (frankovskemu) vojvodi Baldriku³⁰). Združili so se bili namreč prej s hrvaškim vojvodo Ljudevitom, ki se je hotel otresti frankovske oblasti.

Če primerjamo besede letopisca Einharda, katere je zapisal o bivališčih kranjskih prebivalcev, s podatki ravennskega geografa o kranjski deželi, vidimo, da se vjemata. Einhard pravi namreč, da Kranjci prebivajo ob Savi ter se Furlanov dotikajo. Tu nam je misliti na tisti del Save, ki ni daleč od Furlanije, in ta del je njen gorenji tok, ki se vije po Gorenjskem.

Sedaj nam je zopet preskočiti več desetletij, da izvemo nekaj malega, kar se nanaša na sedanjo kranjsko deželo. Leta 895. dne 29. septembra je podelil kralj Arnulf svojemu fevdniku Waltunu med drugim tudi neko posestvo unstran (na južni strani) Save, Krško imenovano³¹). — Odkar so se Slovenci naselili po svoji sedanji domovini, se nam Krško med vsemi kraji na Kranjskem najprej omenja v zgodovini. Samo to mesto na Kranjskem se lahko ponaša s svojo tisočletno zgodovino.

Za dobo od leta 895. pa do 973. se nam ni, kolikor je do sedaj znano, ohranila nobena listina, katera bi pojasnjevala takratno zgodovino kranjske dežele. Da bi bila Ljubljana stala že okoli leta 906., se iz zgodovinskih virov ne da dokazati³²). Še le od leta 973. naprej imamo nekaj listin, iz katerih je vsaj nekoliko razvidno, kako je bilo takratno zemljepisno stanje nekaterih delov Kranjskega. Ker teh listin ni veliko, zato so pa tiste, katere so se nam ohranile, tem večje veljave.

³⁰) Ann. Einhardi ad a. 820 (MG. SS., I, 207): »... Carniolenses qui circa Savum fluvium habitant et Foroiuliensibus paene contigui sunt...«

³¹) »Izvestja Muz. društva« za leto 1894, str. 227, št. 74: »... aliud predium ultra fluvium Sowam Gurcheuelt nuncupatum«.

³²) Cfr. »Dom in Svet« za leto 1901, str. 215.

V listini z dne 30. junija leta 973. čitamo, da je cesar Oton II. daroval freisinškemu škofu Abrahamu več posestev na Kranjskem, in sicer Loko, njeno okolico do Žabnice in pa večino Selške doline ³³⁾. Listina nam meje podeljenega sveta opisuje nekako takole:

V Poponovi grofiji (»in ipso comitatu«) je majhen potok, ki se zove po slovensko Žabnica (»qui vocabulo Sclavorum Sabniza nuncupatur«) ³⁴⁾. Od izvira tega potoka se vleče meja čez gorske vrhove proti zahodu do Selc (»usque ad Zelsah«) ³⁵⁾, kjer spada k podeljenemu svetu tudi ta okraj (»territorium«) z vsemi pritiklinami, potem do planine Pečane (»et alpam Bosangam«) ³⁶⁾, dalje čez (selško) Soro do gore Ljubnika (»deinde tras Zouriza usque ad montem Lubnic«), nato čez to goro do večje reke, ki se Sora imenuje (»usque ad maiorem amnem qui Zoura vocatur«) ³⁷⁾, potem navzdol, kjer spadata oba bregova te reke (Poljanščice) k podeljeni zemlji, do tja, kjer se izliva v njo potok Žabnica ter nato ob tem potoku do njegovega izvira. Cesar Oton II. je takrat podelil rečenemu škofu ves tisti svet, ki je bil med opisanimi mejami, in vse tiste kraje, ki so se ondi nahajali, namreč Žabnico (»Sabniza«), Loko (»Lónca«), Suho (»Susane«), Selca (»Celsah«) in še druge z drugačnimi imeni.

Dne 23. novembra istega leta je rečeni cesar freisinškemu škofu Abrahamu k prej darovani zemlji še nekoliko dodal ³⁸⁾,

³³⁾ MG. Dipl., II, 56, št. 47.

³⁴⁾ Potok Žabnica izvira pod Sv. Joštom na Gorenjskem, teče potem proti vasi Žabnici ter se takrat, ko ima dosti vode, izliva pod Lipico v Soro.

³⁵⁾ Ta meja je bila tam, kjer je sedaj meja med selško in besniško občino.

³⁶⁾ Gora Ratitovec.

³⁷⁾ Ta reka je Poljanščica. Krajšo Soro, ki teče po Selški dolini, imenuje pisatelj te listine Sorico (»Zouriza«), daljšo pa, ki se vije po Poljanski dolini, nazivlje Soro. Primerjaj izraze Savica in Sava, Murica in Mura itd.

³⁸⁾ MG. Dipl., II, 78, št. 66.

tako da se je meja podeljene zemlje vlekla od izvira potoka Žabnice (»rivulus Sabniza«) proti zahodu čez gorske vrhove in vmes ležeče gozde do Pečane (»usque ad Bocsanam«) in do konca ondotnih Alp do izvira Hotaveljskega potoka (»ubi rivulus Cotalbla originem sumit«)³⁹⁾, potem do tja, kjer se ta potok izliva v Soro (pri Hotavljah), dalje čez Soro do vrha gore, ki se nad Soro vzdiguje⁴⁰⁾ ter se proti vzhodu razprostira (»sicque trans Zouram usque ad summitatem ipsius montis Zourae adiacentis qui extenditur orientem versus«), potem čez to goro in sosednje doline (»convalles«) naprej do grada »Bosisen« (»ad castrum quod vulgo Bosisen vocatur«⁴¹⁾), odtod navzdol k bregu Sore, tako da je vmes prostor za en oral zemlje do plitvine, katero ljudstvo zove Stresov brod⁴²⁾ (»et sic deorsum de ripa quantum extenditur unius iugeri longitudo usque ad vadum quem vulgo Stresobrod vocant«), potem unstran Sore do Kranjske ceste (»usque in viam quae vocatur via Chreinariorum«)⁴³⁾, dalje ob tej cesti, kolikor je polja na njeni vzhodni strani (»quicquid campi in australi eiusdem viae parte iacet«)⁴⁴⁾ in sicer tako, da sem spada tudi okraj »Primet«⁴⁵⁾

³⁹⁾ Hotaveljski potok izvira pod Mladim Vrhom. Od Ratitovca pa do Mladega Vrha je meja morebiti tekla tako, kakor se razprostira današnja meja, ki loči na eni strani selško in železniško občino, na drugi pa zaliloško in javorsko.

⁴⁰⁾ To je najbrže Vinharski Vrh.

⁴¹⁾ Ta grad je bil prej ko ne blizu tam, kjer izvira potok Božja ne daleč od Voltarskega vrha. V ondotnem kraju je dandanes neka kmetija, Bosen imenovana.

⁴²⁾ Ta brod je bil tam, kjer je vas Ladja blizu Medvod. — Priimek Stres dandanes med Slovenci ni neznan.

⁴³⁾ Cesta, ki pelje iz Medvod proti Kranju.

⁴⁴⁾ Namreč med to cesto in reko Savo. Kaže se, da je bilo le malo ondotne zemlje obdelane. Iz poznejših virov je znano, da je imela freisinška cerkev po tisti strani le vasi Praše in Jamo. Cfr. »Izvestja Muz. društva«, I, 67, ter moje »Doneske k zgodovini Škofje Loke«, str. 43.

⁴⁵⁾ Iz listine je razvidno, da »territorium Primet« je bil na vzhodni strani Kranjske ceste, ali z drugimi besedami, med njo in Savo, ter je postal leta 973. lastnina freisinških škofov. V listini je rečeno, da Primet

in pa gozdič Sorska Dobrava⁴⁶⁾ (*ita ut Primet territorium et silvula que Szovrska Dubravua sub eadem comprehensione teneatur*), in da meja po sredi reže prostor med »Primet« in »Vuizilinsteti« (*et spatium quod iacet inter Primet et Vuizilinsteti per medium dividatur*)⁴⁷⁾, ter na zadnje do že imenovanega potoka Žabnice.

Obe prej imenovani listini nam tedaj kažeta, da na prostoru, katerega so leta 973. dobili freisinški škofje, je bilo več krajev, kakor Loka, Žabnica, Suha in Selca. Zunaj darovane zemlje se omenja »Vuizilinsteti« (najbrže sedanji Breg pri Savi. Listini navajata grad Bosisen, dva okraja (territorium), namreč selški in praški. Izmed rek in potokov smo navedli obe Sori, Hotaveljščico in Žabnico. Kdor je hotel iti čez Soro, storil je to lahko pri

je »territorium« (okraj), torej nekaj takega, kakor »territorium Zelsah« v listini z dne 30. junija. Kaže se, da izraz territorium pomenja tukaj to, kar beseda »officium« v nekaterih poznejših virih. V selški dolini je bilo več takih okrajev, med njimi tudi »officium Seltsach« (cfr. Izvestja Muz. dr., I, 79), na vzhodni strani Kranjske ceste pa je bil le »officium Praschach« (Izvestja, I, 67). »Primet« tedaj po mojih mislih ne more biti drugo, kakor Praše. Brez dvoma je pisatelj listine dotično besedo iz kateregakoli vzroka napačno zapisal.

⁴⁶⁾ Gozdičev, Dobrava imenovanih, je več na Sorskem polju med Soro in Savo, tako n. pr. Velika Dobrava, Smrekova Dobrava itd.

⁴⁷⁾ Rekel sem, da Primet so Praše. Kaj je pa Vuizilinsteti? — »Wiselin« pomenja v srednjeveški visoki nemščini travniček, »stete« pa kraj, prostor, a tudi breg. Vuizilinsteti (travniški breg) je najbrže sedanja vas Breg pri Savi med Prašami in Kranjem. — Mi vemo, da Primet so Praše in da se je nad Jamo nahajala meja freisinške zemlje ter se vlekla od Save proti zahodu do Kranjske ceste ter potem naprej proti potoku Žabnici kolikor toliko po isti črti, ki še sedaj loči stražiško občino od starološke. Ker pravi listina, da »spatium quod iacet inter Primet et Vuizilinsteti per medium dividatur«, je iz tega razvidno, kje nam je iskati »Vuizilinsteti.« Nahajal se je namreč za toliko od rečene meje proti severu, za kolikor so Praše proti jugu. Ta kraj pa ne more biti drug, kakor vas Breg, ker sosednja Drulovka je že preoddajena. — Napačno bi bilo, ako bi s Schumi-jem (Urkb. I, 12, op.) trdili, da Vuizilinsteti so Železniki v Selški dolini.

Stresovem brodu. Po Sorškem polju je držala proti Kranju Kranjska cesta, imenovana tako po bližnjem mestu ali pa po deželi. Izmed gorskih vrhov in gozdov se omenjajo: pogorje med Žabnico in Selcami, katero je bilo pokrito z mnogimi gozdi, planina Pečana, gora Ljubnik in pa gozdič Sorska Dobrava.

Iz obeh listin je tudi razvidno, da se je dežela, v kateri se je nahajala prej opisana zemlja, zvala »Carniola«, »Creina« ali »Chreine«. Ni dvoma, da beseda Carniola je tuja; saj jo je že pred Paulom diaconom poznal ravenski geograf.⁴⁸⁾ Drugače je z besedo »Creina«. V listinah se bere, da se Carniola po domače ali z ljudskim izrazom (vulgo ali vulgari vocabulo) zove Creina (Chreine). Ko so Slovenci prišli proti koncu šestega stoletja v sedanjo domačijo, so slišali, da so jo prejšnji prebivalci zvali Carniolo. To ime jim je bilo pretuje in zato so besedo predrugačili tako, da so dobili popolnoma primeren izraz za svojo novo domovino.

Vprašanje je, je li bilo Kranjsko leta 973. mejna grofija ali pa samo grofija.

Poglejmo, kaj pravijo listine! V prvi listini čitamo, da so bili zgoraj naštetih kraji »in ducatu prefati ducis (sc. Heinrici) et in comitatu Poponis comitis quod Carniola vocatur et quod vulgo Creina marcha appellatur«. Druga listina pa omenja, da je bil dotični svet »in regione vulgari vocabulo Chreine et in marcha et in comitatu Paponis comitis«. — Iz teh dveh citatov in pa tudi iz drugih, katere bi lahko izpisal iz nekaterih poznejših listin, se more sklepati, da kranjska dežela je bila takrat mejna grofija ter tesno združena s koroškim vojvodstvom.

Znano je, da je kaka mejna grofija med svojimi mejami lahko imela eno ali pa tudi več grofij, po katerih so ukazovali

⁴⁸⁾ Tedaj ni res, da bi bil Paulus diaconus iz slovenske besede Krajina napravil tuji izraz Carniola, kakor je pisal Rutar (Ljublj. Zvon, IV, 46) in za njim tudi jaz (Spomenica, str. 76).

grofje. ⁴⁹⁾ Oblast nekaterih vojvod se ni razprostirala samo po njih vojvodinah, temuč kolikor toliko tudi po mejnih grofijah, katere so bile z vojvodinami združene. ⁵⁰⁾ Pripetilo se je včasih, da je bil kak vojvoda ob enem tudi mejni grof v mejni grofiji, ki je bila od njega zavisna. ⁵¹⁾

Kranjsko je bilo proti koncu desetega stoletja mejna grofija, po kateri je včasih koroški vojvoda gospodoval tudi kot mejni grof. Listina kralja Otona III. z dne 1. oktobra leta 989. nam to potrjuje z besedami »in regione vulgari vocabulo Chreine et in marcha ducis Heinrici et in comitatu Waltilonis comitis.« ⁵²⁾ Tu vidimo, da je bil koroški vojvoda Henrik gospodar po kranjski mejni grofiji.

Iz prejšnjih citatov bi se smelo sklepati, da del kranjske mejne grofije je bil zase poseben upravni okraj, namreč grofija, po kateri je vladal leta 973. grof Popon. Katere rodovine je bil ta mož, ni znano. ⁵³⁾ Tudi ne vemo, je li bil domačin ali tujec.

Listina kralja Otona III. z dne 1. oktobra leta 989. se večinoma od besede do besede glasi tako, kakor listina njegovega prednika, cesarja Otona II., z dne 23. novembra leta 973.; le nekatere nove besede in vrstice so vpletene v prejšnji tekst. ⁵⁴⁾

⁴⁹⁾ Waitz, Deutsche Verfassungsgeschichte, VII, 84.

⁵⁰⁾ Waitz, VII, 148.

⁵¹⁾ Waitz, VII, 71.

⁵²⁾ MG. Dipl., II, 463, št. 58.

⁵³⁾ Nekdanji ljubljanski profesor Richter, ki je mnogo zgodovinskih neresnic spravil med svet, je brez pravih razlogov domneval, da utegne ta grof biti Popon iz Rott-a, pravnuk bavarskega vojvode Arnulfa (Beiträge zur Lösung der Preisfrage, II, str. 1, op. 1). Drugi so potem Richterjeve izmišljotine prepisovali in jih še pomnoževali, tako n. pr. Dimitz (Gesch. Krains, I, 144), Mell (Die hist. u. territ. Entwicklung Krains, str. 11) itd. Najbolje bi bilo, da bi se take zmote iztrebile iz naših knjig.

⁵⁴⁾ Cfr. MG. Dipl., II, 463, št. 58.

Tako je v tej listini natančneje opisana meja med zgoraj omenjenim gradom, Bosisen imenovanim, in Stresovim brodom. Od grada Bosisen se je namreč meja vlekla do gosteškega potoka (»in rivulum qui vocatur Goztehe«) in do gorskih vrhov, ki so nad Soro (»et cacumina montium ad Zouram respicientia«)⁵⁵⁾, potem do tja, kjer se gosteški potok prišedši od juga izliva v Soro, nato ob Sori do tja, kjer se ta združuje s Savo. — Kralj Oton III. je freisinškemu škofu Abrahamu daroval vse ondotne kraje, kateri so se nahajali med (prejšnjim) posestvom rečenega škofa in lastnino grofa Wernharda; izvzeta so bila le posestva, katera je bil (kralj) podelil Pribislavu (»ac quicquid inde locorum inter illas proprietates duas situm est, Abrahę videlicet episcopi ac Vuernhardi comitis excepta proprietate Pribizlauui nostra regali traditione sibi donata«).

Kar še potem sledi v tej listini, se vjema s prej opisano listino cesarja Otona II. z dne 23. novembra leta 973.

Leta 973. je po tistih straneh Kranjskega, po katerih so bila gorenjska posestva freisinških škofov, gospodoval grof Popon, leta 989. pa grof Waltilon (»in comitatu Waltilonis comitis«). Mogoče je, da je bil grof Popon takrat že mrtev. Waltilonova grofija pa ni obsegala samo loškega okraja, temuč se je razprostirala tudi po severnejših delih Gorenjskega. Bled z okolico je tudi spadal pod to grofijo.⁵⁶⁾ Katerega rodu je bil ta Waltilon, ni znano. Prav nobenih dokazov nimamo, da bi bil ta Waltilon kakršenkoli sorodnik Ebersbergov, kakor to domneva Wahnschaffe⁵⁷⁾ in za njim Schumi.⁵⁸⁾ Prvi rabi izraz »möglichlicherweise«, drugi pa že »wahrscheinlich.«

Prej omenjena listina kralja Otona III. iz leta 989. je važna tudi zaradi tega, ker je iz nje razvidno, da so se v

⁵⁵⁾ Tu nam je misliti v prvi vrsti na goro Osolnik, kjer je še sedaj meja med Loško in Sorsko faro.

⁵⁶⁾ Cfr. listino z dne 10. aprila 1004. (Schumi, Urkb., I, 23, št. 14.)

⁵⁷⁾ Das Herzogthum Kärnten und seine Marken, str. 51, op. 154.

⁵⁸⁾ Archiv, I, 230.

bližini sedanjih Medvod stikale meje treh gospodov. Eden je bil freisinški škof Abraham, drugi grof Wernhard in tretji pa domač plemenitaš Pribislav.

Kar se tiče grofa Wernharda, vidimo tu, da leta 989. ni samo en grof gospodoval po kranjski zemlji, temuč vsaj dva, namreč Wailton in Wernhard. Kranjska dežela je bila torej že takrat razkosana. Razun rečenih dveh grofov pa so imeli ondi še drugi gospodje svojo oblast. En del zemlje je bil, kakor je že znano, v rokah freisinških škofov; nekaj zemlje pa je dobil od kralja Otona III. med 983. in 989. plemenitaš Pribislav, o katerem lahko trdimo, da je bil slovenskega rodu. Nekateri mislijo, da je bila graščina Goriče pri Medvodah z okolico njegova lastnina ⁵⁹⁾.

O grofu Wernhardu ne vemo nič drugega, kakor to, da je imel leta 989. v bližini sedanjih Medvod svoja posestva. Mi ne vemo o njem, kaké rodovine je bil in kje je bil doma. Čim manj zgodovinskih podatkov imamo o kaki osebi, tem več hipotez se včasih potem o njej naredi. Tako mislijo nekateri, da je imel ta Wernhard v Kranju svoj sedež, drugi pravijo, da na Šmarni gori, tretji pa, da na ljubljanskem gradu. Vse te trditve niso piškavega oreha vredne. Rajši recimo, da o tem nič pravega ne vemo.

Tudi nikakor ne morem Schumi-ju ⁶⁰⁾ pritrditi, da ta grof Wernhard, ki je imel svoja posestva na Kranjskem ter živel okoli 989., potem grof Werihen, ki je leta 1001. dobil od cesarja Otona III. polovico Gorice in Solkana, ter grof Wecellin, ki je imel svoga posestva v Istri ter še leta 1040. živel, so bili ena in ista oseba. Ko bi bil Schumi vsaj trdil, da so bili bratje! Iz tega, da so bili vsi trije grofje in so se njih imena precej enako glasila, še ne sledi, da so bili vsi trije tudi samo eno telo in ena duša. Tudi se je treba ozirati na to, da med 989. in 1040. je 51 let. Kombinacije, hipoteze

⁵⁹⁾ Schumi, Archiv, I, 114; Koblar v Izvestjih Muz. društva, I, 58.

⁶⁰⁾ Archiv, I, 118.

in trditve raznih pisateljev o tej ali drugi zgodovinski osebi brez prave podlage nimajo nikakršne vrednosti. In vendar je mnogo zgodovinarjev (?), kateri ljudi, ki se v svojem življenju med seboj najbrže še poznali niso, spravljajo v najožjo medsebojno sorodstvo in svaščino.

To so tedaj razne zgodovinske črtice, ki pojasnjujejo kakovost kranjske dežele pred letom 1000 po Kr. Za poznejša stoletja pa imamo čedalje več listin in drugih zgodovinskih virov, iz katerih lahko za razne dobe napravimo boljšo sliko o tej deželi, kakor je bilo to mogoče za opisani čas.

Dolničarjeva ljubljanska kronika od l. 1660 do l. 1718.

Priobčuje V. Steska.

K najzanimivejšim delom dr. J. Gregorija Dolničarja spada njegova ljubljanska kronika od l. 1660.—1718. Popolni naslov se glasi: »Annales Urbis Labacensis, Metropolis Inclyti Ducatus Carnioliae, das ist, Jahrs-Geschichten der fürstl. Haupt Statt Laybach. Von Anno 1660, biss 1700. Dann continuiert von Anno 1700 biss 17 . . durch Johann Gregor Thalnitscher, v. Thalberg. J. U. Dris.«

V uvodu piše Dolničar: »Da se je v tem potekajočem veku vsestransko povzdignila veda, zlasti zgodovina, mi ni treba dokazovati, saj vidimo, da so nastopili ne le v tujih deželah, ampak tudi v naši ljubi domovini Homeri in Liviji, ki se niso bali ne truda ne troškov, da ne bi bili preiskavali k svoji nesmrtni slavi vsega in oteli žrelu pozabljivosti vse, kar je spomina vredno. Tiskana dela Schoenlebnova in Valvasorjeva to spričujejo. Oče zgodovinarja Schoenlebna, ljubljanski župan, je zupustil rokopise z naslovom: »Laybacherische Jahrgeschichten vor und nach Christi Geburth biss 1660 Jahr.« To mi je dalo povod, da nadaljujem te zgodbe od imenovanega leta dalje. Trudil sem se, ko sem zbiral gradivo, vender priznavam, da

sem marsikaj prezrl, kar imajo samostani spisanega, a tudi jaz imam mnogo rečij, katerih oni nimajo.

Dva človeka si nista popolnoma enaka, ampak po onem reku: trahit sua quemque voluptas, ima vsak veselje do kake posebne stvari. Mene vleče neka sila k zgodovinskemu delu in temu posvečujem svoj čas, ki mi ostaja po vsakdanjem stanovskem opraviilu. Vem, da bodo drugi domoljubi nadaljevali točneje in obširneje, kar sem pričel.«

V tej kroniki se ozira Dolničar zlasti na državni in verski razvoj, na veselice, na znamenite zgradbe, vremenske spremembe, na rodovitost polja, na spomina vredne dogodke, na rojstvo in smrt imenitnih oseb.

Res je, da so dogodki le kratko označeni, vendar je ta kronika poučna, ker je natančna podoba tedanjega življenja ljubljanskega in ker kaže napredek v nabožnem in znanstvenem življenju. Tu bereš o akademiji Operosorum in Philo-Harmonicorum, česar drugje ni najti, tu izveš podatke o metereologiji, ki jih drugje zastonj iščeš.

Ta rokopis, ki je nemški pisan, so izrabljali že nekateri zgodovinarji, zlasti prof. Richter. Tu naj sledi ves v slovenščini:

Joannis Gregorii Thalnitscheri Carnioli Labacensis Annales Urbis Labacensis 1660—1700.

1660.

24. aprila so sklenili mir naš cesar, Poljsko in Švedsko; 22. junija so zato obhajali slovesni Te Deum, 36 topov je oddalo po tri salve in istotako 80 dvocevkv.

Julij. Postavili so kameniti vodnjak na trgu.

V začetku julija je dospel v Ljubljano brat cesarice vdove, vojvoda Mantovanski.

11. februarija je došel polkovnik Ariezago s svojim kirasirskim polkom iz Milana in se nastanil v Magajnovi hiši.

24. julija. Turki so pričeli oblegati Vel. Varadin. Cesarjevo pismo naznanja, da bo sam sprejemal poklonstvo. Stanovi so pričeli pripravljati za svečan vsprejem.

4. septembra. Deželni glavar Volk Engelbert Auersperg je odšel v Tržič cesarju naproti.

6. septembra je dospel v Ljubljano knez J. Bajkart Auersperg.

7. septembra sta došla kneza Vencel Lobkovic in Hanibal Gonzaga, opoldne pa cesar z nadvojvodo (Viljemom) v spremstvu apostolskega nuncija, španskega in benečanskega poslanika. Ko je cesar v stolnici vsprejel višjo duhovščino in ko so odpeli Te Deum, se je nastanil v škofovskem dvorcu. Zvečer je bilo mesto razsvetljeno.

8. septembra se je udeležil pobožnosti v stolnici. Deželni glavar ga je razveselil z laško opero in ga potem peljal na vrt.

9. septembra je bil deželni zbor radi poklonstva. Popoldne si je ogledal cesar Auerspergov vrt in šel k laški operi v igrišče (Ballhaus).

10. septembra je odšel cesar na mali ladiji na jelenji lov, potem k pobožnosti na čast sv. Nikolaju Tolentinskemu pri diskalceatih. Popoldne se je peljal na sprehod.

11. septembra. Dopoldne sta se cesar in nadvojvoda razveseljevala s tičjim lovom.

12. septembra je bila pri jezuitih predstava.

13. septembra je vsprejel cesar poklonstvo.

15. septembra se je odpeljal cesar na krasni ladiji v Gorico, nadvojvoda pa je ostal tu.

17. septembra je nastal vsled nepazljivosti na Starem trgu, kjer je sedaj cerkev sv. Florijana, ogenj, ki je upelil 14 hiš.

4. oktobra se je povrnil cesar, nadvojvoda se mu je peljal naproti. Zvečer je bila razsvetljava.

5. oktobra so prenesli svetinje sv. Peregrine; cesar se je udeležil spreveda.

5. in 6. oktobra so bile avdijence.

8. oktobra se je popoldne cesar poslovil.

1661.

To leto je napravil grof Zrinjski Turkom mnogo škode. Nasproti Kaniži je sezidal drugo trdnjavo, imenovani Novi Zrinj, da bi tako zabranil Kanižanov napade.

Grof V. E. Auersperg, deželni glavlar kranjski, je odšel na Dunaj na cesarske posvete.

V marcu so vzeli mesto Münster.

V maju je odposlal cesar vojsko proti na novo postavljenemu knezu sedmograškemu Kemini Janoš, ki se je zvezal s Turki.

30. avgusta je odšel proti Radgoni podpolkovnik Erdtman s tu nastanjeno kompanijo Piccolominijevega polka radi Turkov. Ko je spremljal g. Rambschissel ritmojstra Cordona do Mengša, ga je pozval njegov poročnik na dvoboj, kateremu se je kot plemenit vojak odzval in ga s samokresom ustrelil.

1662.

7. (marca?) je prišel naddvornik Sulzbach. Deželni glavlar ga je knežje pogostil.

Ob upraviteljstvu grofa V. E. Auersperga je tu vse srečno cvelo.

April. Plemeniti mladeniči so napravili dirko pred kapucinskim samostanom.

Maj. V deželni hiši so igrali nemški igralci.

Julij. Razpor in prepir v Krakovem in Trnovem. Na mostu je bilo mnogo ranjenih.

November. Vlahi, ki so bili prej na Turškem, so se naselili pri Pletrijah in ustanovili novo vas.

December. Radi visokega snega je bilo drago žito in drva.

1663.

8. februarija je tu umrl Janez baron Črnomaljski, zastavonosec in komendantor n. vit. reda. Postavili so mu lep spomenik.

Državni zbor v Regensburgu je bil radi preteče turške nevarnosti.

11. junija 1663 sta odšla dva kneza Eggenberg z materjo rojeno Brandenburg-Culmbach v Gradec. Spremljevalo jih je mnogo plemenitnikov.

13. junija je došel iz Rima kapucinski general in je 18. junija odpotoval.

Grof Nikolaj Zrinjski je vdrl s 13.000 vojniki na Turško in se srečno povrnil z velikim plenom.

Julij. Nabirali so na Hrvaškem vojake, ker se je Turek hotel polastiti trdnjave Novi Zrinj. Zrinjski pa se je zarotil, da rajši umrje, kakor da bi zapustil Zrinj. Sam ostane v trdnjavi, brat se bo pa zunaj boril s Turki.

To leto so se zbrali deželni vitezi radi pregledovanja.

24. septembra so se Turki polastili Novega gradu (Neuhäusel) na Ogerskem.

To leto je padlo toliko snega, da že od pamtiveka ne toliko.

1664.

28. februarija je videl na Vrhniki kapucinski provincijal s šestimi kapucini čuden pojav na solncu. (Glej Ortel. rediv. de reb. Hung. fol. 306).

April. Mesto ljubljansko je postavilo v teh vojnih stiskah lep kip žalostne M. B. ob stolnici.

16. aprila je bil Ferdinand grof Porzia povzdignjen v kneza.

Mnogo francoskih vojakov je šlo tu skozi; poslal jih je kralj našemu cesarju na Ogersko na pomoč.

28. aprila oblegajo Kanižo, pa jo kmalu zapusté.

Junij. Turki so se polastili Novega Zrinja.

1. avgusta slavna zmaga nad Turki pri sv. Gothardu. Kmalu potem mir.

1665.

5. avgusta ponoči je nenadoma zapal sneg.

9. avgusta je toča polje potolkla in vse uničila.

2. oktobra je dospel osebno cesar k poklonstvu po smrti nadvojvode Sigmunda Tirolskega.

To leto so sezidali trdnjavo Leopoldovo mesto na meji

1666.

9. februarija je umrl Janez Jakob baron Prankh, komendant nemškega reda v Ljubljani, Metliki in Črnomlju, višji stotnik v Karlovcu.

Dokler je na potu cesarjeva nevesta Margareta iz Španije, molijo pri jezuitih pred izpostavljenim presv. R. Telesom za srečno potovanje.

1. septembra je bil povišan Filip grof Croy v kneza.

23. novembra je došla ob slovesnem vsprejemu cesarjeva nevesta Margareta Terezija na Dunaj.

1667.

April. Mnogo vojakov je skozi potovalo na Laško, ker jih je cesar poslal Benečanom na pomoč proti Turkom na Kandiji.

Maj. Ludovik XIV., francoski kralj, je napal Nizozemsko. Cesar se je izjavil, da bo pomagal Španiji.

1668.

Januarij. Cesarski grad na Dunaju je skoro ves pogorel. Velika škoda.

Februarij. Veliko ognjeno znamenje se je prikazalo na nočnem nebu in trajalo 10 dnij, da so se vsi čudili.

Umrli je grof Herbard Auersperg, general v Karlovcu, v 55. letu svoje starosti.

Julij. Cesar je zopet poslal vojnike skozi naše mesto Benečanom na pomoč, da jih rešijo turškega obleganja na Kandiji.

12. avgusta je umrl Konrad baron Ruessenstein, ustanovnik avguštinske cerkve v Ljubljani, ki ga je stala 100.000 gld. Pokopali so ga v loretski kapeli.

15. oktobra je umrl Krištof Hartman grof Schallenburg, vitez nemškega reda in tukajšnji komendant.

1669.

Februarij. Plemstvo se je razveseljevalo s posebno lepo vožnjo s sanmi. Igrali so lepo igro.

April. Pričeli so stanovi zidati lepo kapelo pri sv. Jakobu na čast indijskega apostolu sv. Frančišku. Olepšana je z izbornim štukom in kupola krita z bakrom.

Maj. Meščane vežba neprestano v orožju pod Turnom poročnik, ki je več let služil Benečanom na Kandiji.

S pogodbo so dobili Turki Kandijo.

1. septembra smo čutili hud potres, ki je pa bil brez škode. — Ko so se meščani doslej posamič vadili v orožju, so oklicali skupno vajo, ki se je izvrstno obnesla, ker je hotel vsak stotnik drugega prekositi.

29. decembra smo zopet čutili potres.

1670.

Marcij. Zrušila se je okoli poldne velika utrdba, sezidana iz rezanega kamena, proti kapucinskemu samostanu.

4. februarija so pregnali na Dunaju vse Jude po javnem cesarskem oklicu.

Ta mesec se je pričela zarota grofov Nadažda, Zrinjskega, Frankopana in Tattenbacha proti cesarju.

April. V Ljubljano je prišel grof Frankopan in si vse ogledal; vozil se je pogostoma, toda sam, na izprehod. Ni bil tu nad 3 dni. Njemu bi morala neki dežela pripasti po delitvi.

November. Ko so zasledili zaroto, je vse bežalo s Hrvaškega k nam.

1671.

10. aprila je bil poklican Volk Engelb. grof Auersperg, deželni glavar, na Dunaj, da se udeleži kot cesarski svetnik obsodbe Nadaždove.

30. aprila so obglavili na Dunaju grofa Nadažda v mestni hiši, grofa Zrinjskega in Frankopana v Dunajskem Novem Mestu, 22. nov. pa grofa Tattenbacha v mestni hiši v Gradcu.

Kanonizacijo sv. Frančiška Borgia so praznovali pri sv. Jakobu z osemdnevno pobožnostjo in veliko slovesnostjo.

1672.

April. Na Starem trgu, kjer je bil nastal l. 1660. ogenj, so pričeli z darovi zidati novo cerkev na čast sv. Florijanu, patronu zoper ogenj. Temeljni kamen je vložil knezoškof Jožef.

6. aprila so Francozi napovedali vojsko Španjcem.

18. julija je nastala zvečer ob 9ih huda nevihta, ki je s korenino vred podrla veliko lipo za stolnico in jo vrgla proti glavni ulici.

1673.

12. marca. Rimska cesarica Margareta Terezija, španjska kraljičina, je umrla vsled prehlajenja. Rojena je bila 12. julija l. 1651.

April. Vročinska bolezen je besnela in kozé so pomorile mnogo otrok.

28. aprila je zjutraj ob 7ih umrl deželni glavar Volk Engelbert Auersperg, tajni svetnik; pokopali so ga v kapelici sv. Antona.

29. maja so pri oo. frančiškanih v njegov spomin sredi cerkve postavili 53 čevljev (?) visok mrtvaški oder, in ga okrasili s posrebrenimi kipi in neštevilnimi plamenicami in lučmi.

15. septembra se je poročil cesar v Gradcu s Klavdijo Felicito s Tirolskega.

1674.

14. februarija je cesar zaprl pl. Fürstenberga.

17. marca je napovedala Francija vojsko.

Knez Janez Seifrid Eggenberg je bil imenovan od cesarja za deželnega glavarja.

20. maja so bili ljubljanski odposlanci zaslišani pri eksc. grofu Würzburgu, dvornem kancelarju v Gradcu.

21. maja je imenovani dvorni kancelar grofa Adama Ursina Blagay-a vmesil za dež. vicedoma.

1675.

Maj. Ker je cesar izvolil sv. Jožefa za patrona svojih dednih dežel, je bila slovesnost tu v cerkvi sv. Jožefa, kjer je pridigal Schönleben.

V aprilu sta dve kompaniji skozi peljali 41 predikantov z Ogerskega, prišli bodo neki na galeje.

Podaljšali so stolnico v koru.

Julij. Na cesarjevo dovoljenje so Španjci nabirali vojake in jih poslali v Sicilijo.

1676.

18. marcija je umrla druga soproga cesarjeva, Klavdija Felicita. Rojena je bila 30. maja 1653.

Junija je nastal ogenj blizu avguštinskega samostana pri špitalskih vratih in vpepelil okoli 30 hiš. Duhovniki so s Pre-svetim ljudem prigovarjali k rešitvi.

14. decembra se je cesar tretjič oženil z Eleonoro vojvodinjo Neuburško.

1677.

11. maja. Konferencija v Nymwegenu med Francozi, Holandci in drugimi udeležniki, da se sklene mir, ki se je pa določil šele drugo leto.

V Žužemberku je umrl knez Bajkart Auersperg, višji dvornik dveh cesarjev; prenesli so ga semkaj in pokopali v kapeli sv. Antona pri oo. frančiškanih. Bil je znamenit mož.

1678.

12. januarija je bila seja deželnega zbora.

31. januarija. V nedavno zbrani kapitulski seji oo. kapucinov izvoljeni odposlanci k glavnemu kapitolu v Rim so se večinoma danes poslovili.

15. februarija se je vršila v gradu Herbersteinskem poroka kneza Ferdinanda Auersperga z grofico Marijo Ano Herberstein, hčerjo grofa Maksimilijana, deželnega glavarja na

Štajerskem. Poročil ju je prošt Sigmund Krištof grof Herberstein. . . febr. sta slovesno dospela semkaj knežja poročenca.

26. julija se je rodil nadvojvoda Jožef Jakob Ignacij Janez Evstahij opolnoči na Dunaju.

September. Radi srečnega poroda je bil v stolnici slovesni »Te Deum«. Na gradu so s topovi streljali; mesto je bilo razsvetljeno do polnoči, in so se vršile razne slovesnosti z brenkanjem na strune in javnimi pojedinami.

1679.

26. januarija so sklenili mir naš cesar in kralja francoski in švedski.

6., 7. in 9. februarija se je visoko plemstvo tu razveseljevalo z veselicami, s plesom, dragoceno maškarado in vožnjo na sanéh. Sanij je bilo 42; na čelu se je vozil knez Jan. Seifrid Eggenberg, deželni glavar kranjski.

September. Na Dunaju je pričela razsajati kuga in je baje umrlo 50.000 ljudi. Cesar se je z dvorom umaknil o pravem času v Prago.

Da bi se obranili tega zla, so deželni stanovi zavarovali mejo, ladije na Savi odpravili, prepovedali prepeljavanje in vse zastražili. Mesto je vzdrževalo strogo stražo pri vratih in v predmestjih, in če je kdo prihajal iz sumljivega kraja, so ga poslali v lazaret, da je prestal karanteno.

Duhovska gosposka je zaukazala sprevide in izpostavljanje sv. R. Telesa vsak teden v sedmih glavnih cerkvah ljubljanskih, v stolnici, pri jezuitih, pri frančiškanih, avguštincih, kapucinih, diskalceatih in klarisah.

1680.

Precej začetkom leta se je občutilo gorje, ker se je pojavila nesrečna kuga pri usmiljenih bratih na Dunaju.

Februarij. Iz omenjenega vzroka so tu opustili o pustnem času vse veselice, maškarade in godbo, da bi potolažili Boga.

Pripomniti moramo, da so prav ob tem žalnem času ustanovili diskalceati bratovščino Jezusa, Marije in Jožefa z velikim pridom ob navdušenju ljudstva.

Marcij. Položili so temelj na jezuitskem pokopališču dragocenemu kipu Brezmadežnega Spočetja M. D., ki bi se bil moral na zaobljubo deželnih stanov postaviti že l. 1663. Spomenik je težak baje 16.000 funtov. Napis je sestavil J. Ludovik Schoenleben, drugo skrb je prevzel J. Bajkart Valvasor, baron, ki je dal steber izklesati ne daleč od Save pri Kranjski Gori in kip izdelati nekemu umetniku v Solnogradu, vlti pa v Prulah.

30. marca. Umrli je Eberhard Leopold Ursini grof Blagay, prej deželni vicedom, potem deželni upravitelj (L. Verwalter) kranjski. Drugi dan so ga v rakev položili v stolnici brez posebnih slovesnostij. Pri mrliškem opravilu je govoril prav lepo kapucin o. Amand po reku: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam.

Leto je bilo nenavadno plodno vina in žita.

27. dec. smo prvič zagledali strašno repatico, ki smo jo potem ves mesec opazovali.

1681.

1. januarija. Deželni stanovi so ustavili radi kuge in preteče vojske poštno zvezo s Karlovcem.

Februar. Ob pustnem času so prenehale vse veselice in maškarade radi preteče kuge, zato pa so se uvedle pobožnosti.

Ne samo mesto, ampak tudi deželna meja je zavarovana z dvojno stražo, ki ne pusti nikogar noter brez spričevala, posebno ker razsaja v vseh sosednjih deželah strašna kuga, katere nas Bog varuj, na Štajerskem, Koroškem in Hrvaškem.

4. aprila. Veliki petek so nosili pri slavnoznanem kapucinskem sprevodu milostni kip N. lj. Gospe od krvi, da bi se obranili grozovite morilke kuge, ki povsodi razsaja.

V tukajšnjem kolegiju je o. Ivanković, profesor modroslovja, predaval logiko.

11. aprila se je vrnil cesar na Dunaj, od koder se je bil umaknil radi kuge.

30. septembra. Francoski kralj je vzel Strassburg.

13. okt. je umrl Janez Herbart grof Kazianer iz Kazensteina, Nj. Vel. tajni svetnik, komornik in deželni oskrbnik (L. Verweser) kranjski, deželni glavar goriški; bil je velik duh in izreden človek. Drugi dan so ga prenesli na njegovo graščino Kazenstein in ondi pokopali.

15. oktobra je umrl znameniti zgodovinar Jan. Ludovik Schoenleben, doktor bogoslovja, bivši stolni dekan ljubljanski, arhidijakon dolenski, v 63. letu. Pokopali so ga drugi dan ob obilni udeležbi vseh deželjanov v križni kapeli pri sv. Jakobu.

.. novembra so praznovali slovesno mrtvaško opravilo za njegovo dušo. Govoril je imenitni p. Gelb, jezuit. V svojem življenju je Schoenleben spisal 37 znamenitih del.

29. novembra so v Šopronju kronali rimsko cesarico Elconoro za kraljico ogersko.

Decembra. Grof Tökheli se je proslavil in si pridobil veliko pristašev.

1682.

1. januarija. Gorka zima, drevje poganja, cvetice, na pr. narcisi in druge, se prikazujejo.

15. marca. Pričel se je jubilej in je trajal 14 dnij. Obiskati je trebalo tri cerkve: stolnico, sv. Jakoba in sv. Jožefa.

18. marca so krstili v stolnici juda Levija Athias. Kumoval je knez Eggenberg; ime so mu dali cesarjevo: Leopold Jožef.

6. aprila so našli lep spomenik na Forstlechnerjevem vrtu v Gradišču (Burgstall). Moral je biti preje tu mavzolej.

9. aprila. Ker se Turek oborožuje, da bi pomagal upornim Ogrom, so nabirali vojake v dednih deželah, in sicer stotnik baron Lewenburg za cesarja in pl. Edling za ljudovlado (beneško).

2. maja so s trobentami preklicali goldinarje.

Trije polki pridejo na Dolenjsko.

21. maja. Vedno dohajajo poročila, da se Turek giblje na hrvaški meji.

14. junija. Zopet pobožnost v sedmih glavnih cerkvah radi preteče kuge z izpostavljenim presvetim R. T. — G. pl. Graffhain in drugovi so napravili steklaro na Rakovniku.

18. junija je 40. provincijalni kapitul kapucinski izvolil za provincijala o. Amanda.

5. julija je bil v stolnici »Te Deum« radi rojstva cesarjeviča Leopolda. Meščani so se praznično opravili; ves dan so streljali na gradu in v mestu, do polnoči so razsvetljevali mesto, v knežjem dvorcu, na deželni in mestni hiši so gorele plamenice.

6. julija. Knez Eggenberg je vmestil grofa Gallenberga za deželnega upravitelja.

14. julija je bila praska med dijaki in meščani; ti so hoteli napasti dijaško semenišče.

15. julija. Beneška ljudovlada, ki je tu nabirala vojake po stotniku Montanara, je razpustila 60 mož iz strahu pred kugo.

16. julija so odposlanci popisali ljubljanske prebivavce.

17. julija. V Savi se je potopila ladija in neki kapucin je utonil.

16. avgusta je bila velika procesija v mestu radi kužne nevarnosti. Nosili so kip krvave M. B.

30. avgusta se je prikazala repatica.

10. septembra. Beguni iz Hrvaške so nastanjeni v lazaretu.

19. septembra so tu skozi peljali leva z Malte na Dunaj.

12. oktobra. 80 vojakov je nabral polkovnik Gonzaga. Nabor se nadaljuje.

12. decembra so razglasili turški davek po 1°/_o.

24. decembra. Kompanija Strassoldovega polka se je tu nastanila; prišlo jih bo neki še osem.

1683.

28. februarija je umrl po štiridnevni bolezni ljubljanski škof grof Rabata. V veliki dvorani je ležal na odru. 1. marca so ga položili v lastno rakev. Izvrstno je pridigoval jezuit o. Gelb.

2. aprila je g. Fabijanič popravil pot proti Rakovniku in obsadil z drevjem. Ko so kopali, so odkrili v zemlji spomenik, iz česar se dá sklepati, da je bilo tu nekdanj judovsko pokopališče.

4. julija je šla velika procesija vseh stanov k sv. Roku v Dravlje zahvalit se Bogu, da je Ljubljano in vso deželo obvaroval strašne kuge, ki je več let razsajala v sosednjih deželah.

15. julija je izostala pošta z Dunaja; čuli smo pa, da oblega Turek prestolnico z neizmerno množico. Novice so se odslej tu tiskale.

6. avgusta. Ko so se deželni stanovi odločili, da pošljejo na prošnjo Štajercev pomoč na mejo, se je tu zbralo 700 mož, ki jih je vodil 400 baron J. Bajkart Valvasor na Štajersko, g. Schwab pa 300 na Dolenjsko.

22. avgusta. Nekega Dubrovničana, katerega so sumili, da je ogleduh in rojen Turek, so zaprli na gradu. Pet tednov je bil tu in se vselej razveselil, če je slišal za nas neugodna poročila.

18. septembra je došlo daljše poročilo, da so naši 12. septembra Dunaj srečno oprostili in Turka pregnali.

26. septembra se je pričel jubilej za srečen uspeh cesarskega orožja; za obisk so bile določene te tri cerkve: stolnica, sv. Peter in sv. Mihael pri klarisah.

24. oktobra je bil »Te Deum« v stolnici za srečno oproščenje Dunaja. P. Lazari je izvrstno pridigal. Ves dan nisi slišal drugega kakor strele z grada in iz privatnih hiš.

Prav ta dan, ko so se ljudje najbolj veselili, je prišel popoldne ob štirih imenitni, pobožni p. Marko Avinijanec, kapucin; tu je bil tri dni in je mnogim bolnikom pomagal.

1. novembra so se vrnili na Štajersko poslani vojaki; predstavili so se deželnemu upravitelju in se razšli.

16. decembra. Novi knezoškof je došel in imel slovesen vhod.

1684.

9. januarija je bila strašno mrzla zima, kakršne se nihče ni spominjal. Mnogo potnikov so mrtvih našli ob cestah; mnogo živeža se je pokvarilo.

12. januarija. Deželni zbor. Pri deželnem upravitelju grofu Gallenbergu je bil obed.

20. januarija se je odpeljal škof v Gorico, da bi vmesnil grofa Seifrida Dietrichsteina za deželnega glavarja, kar se je zgodilo 24. januarija; 28. januarija se je povrnil v Ljubljano.

6. februarija je bil knezoškof Sigmund Krištof vmeščen in spirit. et temporalibus. Povabljeni so bili na obed kneza Auersperg in Eggenberg, vicedom grof Gallenberg, deželni maršal grof Barbo, opat stiški, stolni prošt, kanonik Rosseti, baroni Brenner, De Leo (Oberburg), Valvasor, Lewenburg, Engelshaus in g. Fabianič.

20. februarija. Obnova pobožnosti v sedmih glavnih cerkvah zoper Turka. Začetek v stolnici.

19. marca so dali ob sedmih zjutraj in zvečer v stolnici, na gradu, pri jezuitih in pri sv. Petru znamenje z zvonom, da bi vsak pokleknil in pet očenašev in češčenamarij izmolil za rešitev pred Turki. Moli se, dokler traja vojska.

1. maja. V stolnici so obhajali infulacijo knezoškofovo vpricho treh infuliranih dostojanstvenikov, škofa senjskega in enega ogerskega in stiškega prelata. Meščani so streljali s puškami in topovi. NB. Bil je škofov god.

29. maja. Knezoškof je bil pri jezuitih na obedu in se je udeležil njemu na čast prirejene igre.

18. julija so semkaj pripeljali od vel. vojvode florentinskega cesarju prodanih tisoč centov smodnika in ga shranili v smodniškem stolpu.

(Dalje prihodnjič.)

„Kraynska kroneka“ p. Marka Pohlina.

Priobčil P. pl. Radies po rokopisu c. kr. dvorne knjižnice na Dunaju.

Naj tudi kdo p. Marka Pohlina manj ugodno presoja kot slovenskega pisatelja, ceniti ga moramo zaradi tega, ker je v svojem rokopisnem delu, skranjenem v c. kr. licejski knjižnici v Ljubljani in izdanem od Zgodovinskega društva za Kranjsko, nabral in zapustil nam važno zbirko bibliografičnihotic o Kranjski, ki bodo poznejim preiskovalcem služile v dober pomoček.

Zanimiv je tudi drugi zgodovinski rokopis iz njegove roke, katetega hrani c. kr. dvorna knjižnica na Dunaju. Po prijaznosti predstojništva knjižnice sem rokopis dobil v Ljubljano, da sem ga porabil za ta sestavek.

Pohlin je začel spisovati obširno zgodovinsko delo, le škoda, da spis ne sega dalje, kakor do leta 54 po Kr. Naj podam tu najprej predgovora k prvemu in drugemu delu, potem pa iz obeh delov tiste odstavke, ki se tičejo slovenske starine na Kranjskem iz predrimske in rimske dobe. Te notice nam kažejo namen, katerega je imel pisatelj pri sestavljanju svojega dela.

Rokopis hrani, kakor rečeno, c. kr. dvorna knjižnica na Dunaju in ima signaturo 7753 (582). Na notranji strani sprednjih platnic stoji opazka: Emptus ab antiquario florenis 2. 24 die 14. Jan. 1827.

Prvi del rokopisa sega od stvarjenja sveta ali od leta 4052 pr. Kr. rojstvom do prvega leta pr. Krist. in obsega liste 1—124 incl. Drugi del pa gre dalje do l. 54 incl. po Kr. in sicer na listih 126—143. Na listu 143/b, kjer rokopis neha, se čita spodaj na desni strani »V' 55 l.«, kar dokazuje, da je bil rokopis v resnici obširnejši, ali pa, da je pisatelj vsaj namen imel, spis nadaljevati. Jaz sem prvega mnenja.

Kraynska |Kroneka | kratkega popisovanja use fhlat spomina urędneh rezhy, | katire | so se kedej na Slavęnski Kraynski femli, | inu | Njeneh pokrajnah, | ali | szer kje dergi h' gorijemanju,

inu pridu teh Kraynzov | od sazhetka tega svejta pergodile;
susebnu Krayskem | rojakam fa lubu | popisana | od Z. P. Marka
od S. Antona Paduanskega is Ordna | teh boseh Augushti-
narjov, per S. Jolhefu na velikih ze-ftah v' Lublani nedel-
skega Pridegarja, v lejtju | 1770.

Na zadnji strani naslovnega lista so verzi:

Historiam facile est legere, ac pernoscere lectam;

Scribere at historiam non itidem facile,

Qui mihi non credit; faciat licet ipse periculum:

Mox fuerit studiis aequior ille meis.

Na tretji strani stoji:

Predgovor

Na poshtene Kraynze.

Kolkerkatkol sem jeft kakershnega Krayskega Pisarja
bugve, katire niso ble kraynsku pisane, v' roke dobil, sem
uselej milu sdihnel rekozh: sakaj nek ne po Kraynsku? Ste si
le vi Kraynzi! zel toku flo med sabo navoshlivi, de dela svoje
glave, inu uzhenuste rajshi Nemzam, inu Latinzam, katirem se
takeh bukuv namanka, ked svojem semlákam, katiri shafti
drugega jefika, koker Krayskega nafaftopejo, pervoshete?
Beli blu drugem ptujem, inu nafnanem bel, ked domázhem
tręba vędeti: kaj se je kedej na Kraynski semli godilu? Odkod
so ti narpervi ludji lesem na Slavensku prishli? koku po letih
krayeh se resprostili? kaj se je hvale urednega od nekedej na
leti plati morja, po nasheh dushelah pozhejnalu, delalu, inu
dopernashalu? — Katir nafnan zhlovek, kader be skus nasho
rojftno dushelo shl, be lohka na take misle fapadl, de be
menil: de ti dusheli ni mozh pridnega zhloveka roditi, ke
njemu tukej nehzhe nez h navę od tega mejfta, ali terga, kjer
je na svejt prishl, od tega pojla, od nogradov, od worshtov,
inu planin, od rude terdega jekla, fhelefnega vovka, inu fhivega
srebra, od jifera, inu morja, inu takeh rezhy svoje dufhele nez h,
zhiftu nez h! povedati, katira se vonder koker katirabodi
druga dufhela, zhe ne vez h, saj tolkajn shtemati fna, de je

tudi svoje na vojski, koker doma: v' uzhenufti, koker v' serzh-nufti zel mozhnu refglasene mofhę v' sebi imela. — O de bi Kraynzi drugeh bel, koker sami svojeh nazhislali! de be zel toku flo po leshki hvali, samuzh, inu fa tolkajn vezh po pridu, inu slavi svoje rojftne dufhele nahrepenęli!

Te, inu take arrezhy so mene pergajnale, inu premogle, lete bugve: Kroneka, ali spomin uschzhihernih zhasov teh slavitneh Kraynzov, inu Kraynske dufhele od fazhetka svejta noter da sedanega dne (doklej bo Buh mene fhiveti puftil) pellati, inu popisati. Tsevdęd! sem jest zhasi, kader se skus dolgu lejt v' starih buqvah od Kraynzov, ali Slavenzov, itdr nezh najde, druge rezhy v' mejs postavel; al tu ni zel toku noter-usilenu, ke se skafhe, de od takeh ludy, krajov, ali rezhy je merski kaj prida, saj s' zhasama v' Kraynsko dufhelo dashlu; fatu pak nima nobedn meniti, de v' tehifteh zhaseh se ni nezh takega na Kraynskemu godilu, temuzh ima vędeti, de se ali fapisalu ni: ali, zhe je fapisanu blu, je po nasręzhi tega ognat eh sovrafhnekov, itdr. v' nimer prejšlu.

Moja muja, viryemite meni, ni zel taku mala bla; ke sem mogl u se s' tolkajn drugeh bukuv, katire sem zhasi she tudi prov teshku v' pesty dobil, skupfbirati. Jest bi bil tu popisivanje she bulshi naredil, aku be blu njeh le kaj vezh (koker sem use, katerim je Buh fdravo pamet, inu mnogozhno umetnost: pisma fnati dal, prov lepu inu pohlevnu prosil, inu v'ednu prositi puftil) pod roke seglu, ter le tuiftu, kar v' svojeh hishneh, ali domazheh buqvah od poprejšneh zhasov, k' zhasli njeh grashine, fare, zirqve, klosotra, pravize itdr. fapisanega imajo, spisanu poslati; al is fhaloftnem serzam (o de be nasmel takem lęnem, ali (sam navęm, koko be djal?) navoshliverm Kraynzam) morem sam sebi k' shpotu obftati: de malukatiri, prov malokatiri! so si otli muje tolkajn ufęti, ali se urędne fturiti, tu, kar be ne le zęli nashi rojftni dufheli, ampak she tudi posebej njim samem k' zhasli, inu hvali biti utegnulu, inu fa use prihodne zhase, fa nashe nuke, inu nukov nuzheze hranenu oftali, meni spisanu pervoshiti.

Zhes tu se tofhejo, ter nashem nekdanem Kraynzam v' ozhij utikajo nashe dufhele starejsi Pisarji. Otrozi she fdej notę drugazhi biti, koker njih starshi, ter namarajo: de se bodo tudi njih nuzhezi tofhili, de so tudi ony porednejshi, inu fanikernejshi, ked katire bodi druge dufhele ludji bli, katire she vonder vesely, kader kaj berō, ali povedati shlishejo: koku se je nekedaj ludēm na teh krayeh godilu: dobru, ali hudu; koku so se obnashali, vėdli, inu faderfhali. Ti so njih pędneki, njih fhlahta, rod, inu korenina bli. — Odunad posnemajo ony, koku bė se tudi ony vęsti imeli.

Nafamirite meni tedej lubi moji poshteni Raymnokraynci! ampak fa dobru goriufamite, kar vam v' teh buqvah k' branju, inu vędnosti v' roke pomolim. Nagledajte na tu: kedu letu pishe. Nad tem je malu lefhęzhę; le nad tem narvezh lefhy: kaj inu koku je pisanu. Ręzh yshite, ne imęna. Dobru pisanje ftury dobru imę. Noben Pisar, vęm jeft dobru fhe fdavnej sam, she ni dadusehmal usem dapadl, unem pak, kariri se na tu nafaftopejo, katirem navoshlivoft, duh tega supergovorjenja, ali, Buh ta vę, kaifena terpezhnost drugazhi soditi, inu govoriti napufty, fhe zel po nobeni zeni nekar: tok tudi jeft dapadl nabom; al nez h mejn vonder fhelim usem uftřęzhi, katireh sem, inu oftanem

Ponifhne slufhabnek
P. Marka od S. Antona Pad.
Avgustinar Discalceat.

Na lističu, prilepljenem na 15. listu, se bere:

V' l. t. s. 2724

1328 pred X. R.

Je Pelops olymske jegre goriperpravel bil, katire je Atreus njegov syn, k' zhasti svojega ozheta poterdil, inu potem Herkules supet na novu derfhati pustil. Koker so 4 lejta fapored pretekle, so ble lete jegre derfhane, kader so namrezh Peloponefarji prafnek svojeh 12 Bogov te pomozhe, namrezh: Berona, Torka, Selana, Vodana, Hromeka, Belina, Slavine, Perftine, Modrize, Sejvine, Ma-

rene, Sibe, katire so use skupej v' enem kostelnu molili, obhajali.

§ II.

List 21/b.

Od fazhetka Emone ali Lublanskega mejsta noter da prihoda teh Celtov na Kraynsko femlo.

V' lejtu tega svejta 2821.

1231 pred X. R.

Japidyarji, dokler so is Argozhavnarjami od ene narperve rodovine bli, so Jafona to takrat po useh teh krajeh navadno shpraho govorezhega lohka fastopili, ter so se puftili k' enemu takemu dobremu svjetu radi pregovoriti. Per tuiſti prizhi so se tega dela prijeli, ter so fares po Jafonovi viſhi njuh poglavitnu mejſtu fidati pozheli, katiremu je Jafon, katir je bil is Emonije, ali te potem toku imenuvane Theffalye lesem prishl, tu imę Emona dal, k' vezhnemu spominu, de je on reſ tukej bil, ter ludem noterdal, da imajo tu mejſtu ulofhiti.

Kmalu tukej morem jeſt mojuh bravzov enekatire oppomineti: de, ke se rezhe: de Jafon je mejſtu Emono fidal, nobedn narezhe, ali naterde, de je on tuiſtu toku iffidal, koker fdej stojy (ſakaj mejſta narasejo toku hitru gori, koker uzhirej posejana repa, ali dans usadenu fele) ampak se le rezhi otshe: de Jafon je ta kraj, inu viſho skafal, koku, ali kje be se imelu tu mejſtu poſtaveti, namrezh: na leti plati wreĝa, kjer Gradasha za v Lublanzo tezhe inu ſzer na 4 vogleh skupejskleniti, tuje: na tem prostoru, kjer fdej Krakovu lefhy, inu kar se Kriſhanske grunt inu gasa use skupej klizhe; dokler na leti ſtrani, koker nas viryetnu vezh Pifarjov inu v' novezh G Hacquet v' svojeh buqvah: Oryctographia Carniol. poduzhy, je v temu zhasu she voda po ti niski ravnizi kje da hribov, koker enu jiferu ftala.

List 35/a

V' lejtu t. s. 3314.

738 pred X. R.

V' tem zhasu pride v' teh narftarejsheh kronekah ta pervu v' misle ufetje, od imena teh Kraynzov ali Karnavzov na

dejl, katireh imę se od mnogotireh pisarjev tudi na mnogotire vifhe odvya, resklada inu umeta

V' sedanemu jefiku se vę, kaj Kray, Krayl, od grekushke besede *Κράλλος* ufęt, inu Krayleftvu pomęne. En druge gruntavz teh besedy męne: Kraynzi so bli koker ti na konzū svejta, ali kraju morja ftanujejozhi farodi od te besede kraj (k' zhafti, ali k' shpotu? kedu vę reflozhiti?) imenuvani bli. Al use tu skupej le vonder nezhdrugega ni, koker enu golu javlanje. Kedu otshe meni is uneh siveh, inu temneh zhasov tega nekdanega svejta kaj gvishnega, katiremu be se namoglu superrezhi, na dan pernefti?

Opazka na robu lista 117 a in b omenja, kako so Rimljani razdejali Metulum*), in takó le opisuje stare slovenske noše:

Al koku so se nek ftari Kraynzi oblezheni nosili be mordej kedu rad vedel. Otshem tolkajn, kolkajn se pufty is ftareh bukuv vonufęti, poftręzhi. Nekdaneh Kraynzov obleka predn so teh Rimlarjov oholuft fagledali, se napufti dergazhi, koker zel gmajn inu natirleh domishlati. Mofhji so si po svoji dolgufiti en kos debelega nefarbanega, vezhdejl sivega sekna odmireli na pedy, al tolkajn kosmateh kósh odlozhili: tu skupisshyli, rokave naftaveli, ter eno sukno ali kofhuh naredili. Ti premoshnejshi so fhe tudi lepshi is węlega, zhednu oppranega sekna sukne; ali is farbanem seknam preulezhene shavbe vezhdejl le zhes ramo nosili. Li na enako vifho, koker sukne is sekna, so si tudi kmetji is hodnika: gospudji is tanzhize puftili svoje srajze delati. Is enem shirokem felenu pisanem, ali is pirenzham okkovanem pasam is usena ali is eno erdezho, ali plavo pasizo is fhnor so se zhes sredo prepasovali. Na vojsko, na svatovshno inu v' enakeh perlofhnoftah so se is eno sablo: is eno frazho, koker per sedaneh zhaseh is eno pukshezo fa pasizo, ter is eno dolgo ranto, ali sulzo v' rokah prevideli. Dva pola platna, ali mehku uftrojeneda jirha so usa-

*) Stari Trg pri Ložu.

kega posebi skupisshili ter hlazhe da petâ (gospudi pak, kati-
tiri so po shegi teh Rimlarjov kratke shkorneze obuvali, tudi
hlazhe is sekna da kolën) dolge, katire so ked svytze is enem
trakam zhes ledja prevesuvali, si delati sturili, kolkajn kosha-
tejshe hlazhe je kedu nosil, tolkajn falejshe je bil dershan.
Lase so si moshki ali okrog inu okrog eni she tudi zel obervij
bryli, ali po lonzu na glavi okroglu ftrigli. En zir je bil, zhe
je njim en zhop po zhelu doli visel. Glavo je ena kosmata kapa
ali en is shtrikekov ali tudi slame kunshtnu spleden klobuk po-
kryval. Njeh obuda je bla en podplat usena, is lukenzame ob
kraju, zhes njeh is lepem sekna, zhasi is fhidanem zoigam
obytyto nogo preneshklan. Eni so tudi lesene zokle no-
sili. Zhes ramo so eno torbezo ali en ronz, usak so svojo
potrebo na enemu jermenu; v' rokah eno palzhezo, ali shibo
dershati vajeni bli.

Stara nosha fhenskeh glav pak je bla taku ushafana.
Kikle, inu janke so sa ofert tudi is enem shidanem moderzam
inu prepertam is platna toku tudi en nakrishpan, okoli uratu
fapët na ramah inu na konzu rokavov (per sakonskeh fa praf-
nek le is zherno, per dekletah pak is erdezho, plavo ali
feleno prejo) na persah is 2 ali 3 wuzekame nataknen oshpëkel
(gosposke so koravde, ali flate dnarze okoli uratu nosile koker
tudi en srebern te gmajn pak le) en okkovan usenat pash
imele, od katirega je na enemu jermenu en nofhiz inu kluzh
od njeh skryne dolivisel. Poverh so zhasi svoj is welemi trakmy
obshyt kofhuh, ali svojo is farbanemi trakmy obshyto jopo
oblekle. Dekleta so vezhdejl, inu flafti doma, le gologlave is
spledeneme kitame (fhene ali is v' en puntøk favyhnanemi:
ali is eno jeglo na verhu glave fataknenemi lasmy hodile, sicer
is eno partneno, dobru nabrano, is enem lepem furmam zhes
sredo lozheno avba: ali tudi eno kosmato kapo: is eno is
shpizame obshyto, zhasi tudi pisano pëzho pokryte. Teh deklet
zhelu je en is flatam obesen shapel: njeh roke, ali perfte so
perftani is enem glashovnatem ozhësam, po 2 inu 3 na enem
perftu zirali. Vezh perftanov vezh shtemanja: lih toku tudi v'

kitah, de so se kite is preje, vovne, inu fhide med lasę utikuvale. Noge so v' na welu utrojene, is jagnezhoveh kosh narejene inu oppisane shtibale: ali zhe so svoje nabrane vezhdejl erdezhe nogovize obuvale, so si tudi svoje zherne is eno veliko erdezho faviho zhes prevufe polofheno, zhevle natikuvale. Vezhdejl pak so mofhji koker fhene bose hodile. Pruti defhju so svoj fhivot inu obleko fhene is eno erjuho: mofhji is enem is lizhja narejenam plaijsham varuvali, da niso mokri ratali. V' roki so fhenske en robz, ali ruto ne fa vsekuvati (tu tedej she ni v' navadi blu) ampak fa shtemanja volo nosile; al ki so Krajnize ohdufteh Rimlarz enkrat videle, so se tudi fdajzi po njih shegi fvergle, ter shtuliti, inu na use vifhe fernashiti fazhele, al nezhmejn vonder se she dandanashni per usi spazheni oferti semterkje na Krajnskem na kmetjah ta stara nekdana nosha fmirej sledyti da. V' Zhargradu se eni na Theodofiovemu ftebru (Columna Theodofiana*) v' taki nōshi kafhejo; na vojsko so ony svoje metere (Pila, sparos) matere imenuje Strabo: katire so na svoje sovrafhneke metali inu fasajali.

List 125/a obsega naslov družega dela kronike in se glasi:

Druge Dejl | Kraynske | kroneke | kratkega popisovanja use fhlat spomina urędneh | rezhy, katire so se kedej na Slavenski Kraynski fem | li, inu njeneh pokrajnah: ali szer kje dergi h' gori | jemanju, inu pridu teh Kraynzov od Christus-

*) Der 61 Fuss hohe, auf allen vier Seiten mit Hieroglyphen bedeckte Obelisk von rōthlichem Granit, dessen Fussgestell aus vier eisernen Würfeln besteht, welche auf einem viereckigen 12 Fuss hohen Marmor Sockel ruhen, auf dem in erhabener Arbeit Haupt- und Staatsactionen des die Verrichtungen der Herrschaft ausübenden Kaisers dargestellt sind. Dieser Obelisk wurde aus Ägypten über Athen nach Constantinopel gebracht und hier, nachdem er durch ein Erdbeben umgestürzt worden, unter Theodosius wieder aufgerichtet, wie die zweifache griechische und lateinische Inschrift des Sockels besagt.

Ersch. u. Gruber Allg. Encyclopädie. Bd. 19. p. 130. Anm. 31
(Hippodrom).

ovega | Rojstva notri da sedaneh zhasov pergodile, suse | bnu
Kraynskem rojakam fa lubu popisane v' lejtu | 1788.

Predgovor k drugemu delu na listu 126/a se glasi:

Tu popisovanje use sorte spomina uredneh rezhi, katire so se kedaj po leteh naskeh krajeh od fazhetka, ali stvarjenja hvala Bogu srezhnu h' konzu perpraveli: fdej otshemo tudi lih s' toku dubrem upanjem tudi use spomina uredne rezhy od teh naskeh krajov inu pokrajn od tega milofte polnega rojstva Gospuda, inu Odreshenika nashega JEfusa Christusa praveti fazheti. Posehmal bomo tudi kaj vezh od nashe kraynske du-fhele povedati vedeli, inu fnali; fakaj dadusehmal smo se mi le, toku rezhi: v' mraku nashe Istorye fneshli; fakaj, zhe otshemo le enumalu nafaj fmisleti, tok se bomo vedeli spominiti: koku teshku nam je dostikrat hodilu, kaj le v' eni perglihi povedati. Sam Belin nas ni bil v' stanu is uso sonzhno svitlobo v' globozhini te starovine, inu nekdane pofablivofte le enukolku ressvetliti: nekar Beron is svojem narmozhneishem bliskanjem per, koker v' rogu temneh oblakeh nam le eno fhveplenko ufhgati, al posehmal fe fazhne per nas daniti, inu tolkajn blifhejshe se k' nashem zhasam perblifhuvali bomo, tolkajn sveitlejshe nam bo svitloba verh naskeh glav gorishla, inu tolkajn lepshi sejala. Al de be se mojem Bravzam tu popisovanje napermersilu: ali per temu branju nastofhilo, otshem tu prihodnu popisovanje v' Sekula, ali v' sturedne zhase refdeliti, rajmno na tako vifho koker sem dadusehmal lejta od Stvarjenja tega svejta po Salianovemu zhislanju: tok bom posehmal od Christusovega rojstva tega gmain Xtyanskega shtevenja teh lejt, po zhisluvanju Dionysya Exigua, deslih se je fa 4 lejta nakrifhem prerajtal, vezh drugem fmotnavam se vogniti, shtel inu postavlal. Torej je

Ta perve sturedne zhas

Ali

V' 1. lejtu po Xtusovemu rojstvu

Tega Svejta 4066

Po Dionyfiovemu zhisluvanju

Po Salianovemu zhisluvanju.

V drugem delu se čita na listu 134/6—135/a:

V 33 l. po X. R.

4089 tega svejta.

Po zeli Judovski dufheli je luzh te prave vire skus te Apoflne zhes dalej bel svojo svitlobo dajala. Nasha Kraynska dufhela je le she fmirej v' temnotah te slepe ajdovshne tizhala, ter je slepe malike fa Bogove molila. Rimski oblaftniki so tudi dobru fnali te fadoblene dufhele v' svoji Boguflufhnofti inu skus Boguflufhnoft v' svoji oblafti inu podlofhnofti obderfhati; fakaj, de je Boguflufhnoft med usem zhloveshkem dyanjam tu narimenitnejshe dyanje, na katiremu toku dobru srezha slehernega zhloveka posebej, koker zele soseske inu dufhele stojy, tu so fhe tudi zel Ajdji sposnali. Bres Bofhje slufhbe se ni blu zhloveshkega faroda na svejti, deslih so svoje Bogove slabu inu skus pohujshlivu faderfhanje zaftili inu molili. Al kaj zhuda? ke je use zel toku goftu temnu okoli serza teh ludy obsorej zhasa blu. To je enu zhudu: de je she tolkajn svitlobe, kedej inu flasti ob zhasu ene sile ali potrebe, vonder od enega (pravega ali fovsh) Boga se njim fablishelu. Tu je res ena posebna gnada pravega Boga fprofhnati. Usak Folk dersfhy svojo viro svojo Boguflufhnoft fa to narbulshu, ter namore terpeti, de njega kedu ene fmote, v' katiri tizhy, obdolfhy. Usak se fa svojega Boga slufhbo kar more, anufame per teh svojeh, ter si she tudi per ptujeh notripelati na use vifhe perfadeva: ali is lepo, inu skus perjafnosft: ali po sili, inu skus permoranje. Rajmno tako so ti ajdovski Rimlarji delali v' nashi dufhelj; fakaj ony so si damishlali, de njuh malikam eno slufhbo skafhejo, aku vezh ludy, inu dufhel sami sebi, inu slufhbi njuh malikov podverfhejo. Povsod so Rimlarji svoje malike hvalili, inu perporozhuvali skus tu, ke so Rimlarjam toku mogozhnu na ftrani ftali, koker njuh maliki, katiri so mogli puftiti, de so ony bli od Rimlarjov premagani. Per usemu temu pak vunder niso Rimski Oblaftniki teh malikov ptujeh dufhel s' poti spravlati, ali njuh slufhbo prepoveduvali, temuzh so fa tolkajn poprej ptuje malike med malike Rimskega Zesarftva gori jemali, de be skus mnofhezo teh malikov zhes dalej mogozhneishi postali.

Ony so pak per temu en drug forkel imeli, namrezn skus svojo Boguslufhnoft se v' ftanovitnofti, pokorsheni inu faftopnofti njeh podlofhneh med sabo se fafhihрати, inu us punt ubranili. Toku so se tudi ptuji folki navadeli jarm enega Gospuda radi inu is lubefnejo nositi, s' katirem se fhe v' Boguslufhnofti fgliahajo, inu deslih lete folke Rimlarji k' zhafti Rimskeh malikov sileli niso, temuzh she tudi per slufhbi ptujeh malikov se fravn fneshli: tok so ti ptuji rajmno fategavolo rajshi slufhbo Rimskeh malikov pozhasi goriufeli, ke je per usakega voli ftali, katirega malika-be moliti otl: inu ke so she tudi fdej enega fdej tega drugega od slufhbe svojeh domazheh malikov k' slufhbi teh Rimskeh Bogov perftopati videli; dokler nekol se takeh nemanka, katiri is perlifnofte enemu velikemu Gospudu kaj fa lubu fturę, inu toku gredō drugi slepu fa njimi eni slabufte, drugi fatu: ke je kaj novega, inu spet drugi is drugeh zhasneh inu posvejtneih urfhohov, flafti v' eni novi rezhy, toku dolgu, de se usi na tu podado. Ajdjam, katirem je bla ena Boguslufhnost koker ta druga, je blu fadofti, de njeh ni nobedn v' tiifti Boguslufhnosti, katiro so v' temuiftemu kraju opravlali, motil; sategavolo tudi ony nabli veliku zhes tu imeli, de Xtyani Xtusa fa svojega Boga molejo, aku be le Xtyani skus svoj nauk Ajdov nabli v' shpot inu sramoto perpravlali: nekar skus svoj nauk malikovanja dolidevali nabli. Ta pametnejshe dejl teh Ajdov je szer to naspodobnoft njeh Boguslufhnofte dobru spofnal: vonder so bli s' to predsodbo preuležheni: de je use enu, aku se ta ali un Buh, na to ali uno vifho mole, inu zhasty, ter so si misleli: ludji se morejo per svoji ftari navadi puftiti. Toku misleti njeh je bres zvibla ta navarnost podvifala, katira je vezhdejl is lotenjam te gmajn, inu ozhitne Boguslufhnofti ene dufhele, inu teh globoku ukorenineneh presodbâ fvefana.

Maliki, katire so ti nekdan ajdovski Kraynzi zhaftili, so bli pred drugemi:

Belin, ali sonze: Triglav ali meisz: Prove ali Hromek flomek: Tork: Beron ali Bofhizh: Grudn:

Siwa ali Krasniza: Vodân ali Murân: Prosenz: Jodut, ali Herkules: Pagoda, Bogina lepega vremena: Wel inu zherne Buh. Toku so per pyazhi toku si pomafirwali ali napyali rekozhi: Use dobru temu welemu: temu zhernemu Bogu use hudu. Katir pregovor (bodo she mordej eni pomneli) se je dolgu zhasa na Krajnskem obderfhal ter se fna she semterkje shlishati, al le samu s' tem reflozhkam: de ludji skus: Wël Boga: skus Zhern pak tega hudega faftopejo. Ta vezhe dejl malikov so Illyrski farodi (med katire so bli obsorej zhasa tudi Krajnzi shteti) od Rimlarjov goriuferi, katire se ne zhes dolgu fdej po navadi teh Javanzov, fdej po navadi teh Rimlarjov v' te svete lôge, v' te temne duple, tudi pod fraj nebesam po gorrah, de so se delezh okoli videli, reftavlali. Tu se ima use dopovedati, kader bo perlofhnost daly naprejprishla, flasti kader so bli per gorirasenju tega Xtijanstva maliki poderti, koftelni od malikov szhifteni, inu pravemu Bogu fhegnani. Obsorej zhasa je she en tak koftel maliku Vodanu na zhaft fidan v' Emoni ali ti ftari Lublani ftal. Koker besede v' vezh is femlo skopaneh kameneh usekane prizhuje inu flasti un kamen, katir je bil pred veliku lejtami v' Lublani na Wrëgu v' Karthajfarskemu ofu vonskopan, inu v' Biftro prepelan, kjer je toku fapisanu ftalo.

Na koncu naj omenimo še nastopno notico na strani 141/a:

V' 46 po X. R.

4104 tega sveita.

S. Marka, ke se je is Aqvileje v' Rim nafaj k' S. Petru, svojemu Mojftru podal, je on S. Mohorja ali Mahgorja*)

*) Tukej je dobru enkrat povēdati: de obsorej zhasa inu she dolgu potem, kar se je Xtyanftvu fazhelu, ludji niso posebnega imena imeli, ampak kar so njim favle enega posebnega dyanja, ali perpadnofte fen primk dale, ta se je njuh prijel. Toka se te nekdane imena is dyanjam teh ludij fgliahajo, koker S. Mohar je bil mordej od ene is maham odrasene gorre, kjer je ftanuval, svoj primk dobil, katirega so potem Greki Hermagoras imenuali.

svojega Jogra, katirega je bil S. Marka v' Aqvileji Xtusu perdobil, is sabo pelal. S. Petrufa shkofa Aqvilejske Zirqve naprejpoftavel. S. Petr je Mohorju shkofovo palzo, katira se dan danashne v Gorizi v' veliki Zirqvi kafhe: v' roke dal, je njega pofhegnal, ter is oblaftjo enega shkofa v' Aqvilejo nafajposlal, de be natrudnu Xtusov nohrad obdeluval. Fortunata, enega brumnega, inu fa Xtusovo viro unętega Aqvilejzhana je S. Mohor fa svojega pomagavza inu vikshega Levita goriufel. Oba skupej fta ene misle bla: Japidijo, Karnijo, Iftrijo inu Panonijo pozhasi is nautrudnem perfadetjam is temnote te ajdovshne na pravo svitlobo Xtusove vire poftaveti, de koker je bla Aquileja fa Rimfkem mejftam pruti sonzhnemu fohodu ta perva: toku be imela tudi fa Aqvilejo Emona (sedana Lublana) tu pervu mejftu pruti polnozhi biti, katiru be se k' Xstusovi samufvelizhanski viri perdrufhilo. Na sivneh pezhojah Krajnske dufhele, zhes katire fta se mogla eden, ked ta druge plafiti, so vonder she semterkje merski na enemu kraju dobro femlo neshla, v' katiro so tu sejme S. Evangelyuma is dobrem pridam, inu dobizhkam useęvala; al per usemu njih dobremu upanju se je le vonder v' vezhdejl serzah fupet u sahnilu, katire so na njih malika Belina prevezh natveęene ble, koker de be zel toku naglu, inu naenkrat njegovi ftari inu useędeni slufhbi se popolnema odpovedali.

Kirurgięna Ńola v Ljubljani.

Spisal J. Barle.

ZdravniŃtvo je v novejšem ęasu zelo napredovalo. V srednjem in novem veku, do poęetka XIX. stoletja, ne moremo zabeleęiti posebnih uspehov, ali v XIX. stoletju se je ta znanost bolj kot katera druga razvila. Med tistimi, ki so se peęali z zdravilstvom, razlikujemo zdravnike (physici, medici, doctores) in pa ranocelnike (cirologi, chirurgi). Prvi so se izobrazili na kakem zdravniŃkem uęiteljiŃu, in teh je bilo malo, drugi so se pa uęili pri kakem ranocelniku ali brivcu kakor

kakega rokodelstva nekoliko let celenja ran, puščanja krvi, zdravljenja kamenca in poznanja raznih domačih zdravil. Ko so bili oproščeni, podali so se nekoliko let v svet kot navadni rokodelci in ko so se popolnoma izurili, naselili so se v kakem mestu in začeli izvrševati svojo prakso. Spričuje to »Lehrbrief für Valentin Wetzel«, iz l. 1706., katerega sem dobil v nadškofijskem arhivu v Zagrebu. Ta »Lehrbrief« začinja takole: »Wir, der Obman und Geschworne Meister, die Barbierer und Wund-Artzet der Statt Zürich Thund khundt hiemit offentlich mit diesem Brief, dass auf endtsbemeldten Datum vor Uns erschinnen der Ehrenvest und Kunstwolerfahrne Herr Fridolin Kueffer, der Barbierer und Wundartzet von Baden, und uns vorgebracht, wie das er willens und vorhabens seye, seinen Lehrknaben Valentin Wetzel, ledig zu sprechen« i. t. d. Tako so nastali padarji (Bader, balneator), kateri so se več kot pravi zdravniki bavili s kirurgijo in zdravljenjem ran, ker se je to smatralo kot opravilo nižje vrste. Še le ob koncu XVIII. stoletja, posebno po odredbah Jožefa II., se je v tem nekoliko zboljšalo in utemeljila so se učilišča za ranocelnike. Zanimivo je, da smo tako učilišče, katero je bilo osnovano že povsem na znanstvenem temelju, imeli tudi v Ljubljani.

Kot mal spomin na to zdravniško učilišče v Ljubljani priobčujem diplomo Jožefa Vidica, katere prepis sem našel v kr. deželnem arhivu v Zagrebu. Vidic je gotovo prosil za kako ranocelniško mesto na Hrvatskem in je svoji prošnji priložil prepis diplome, kateri se glasi:

»Wir Direktor und Professoren des medizinisch-chirurgischen Studiums an dem k. k. Lizäum zu Laibach im Königreiche Illyrien bekenen hiemit öffentlich, dass der Joseph Viditz von Tschernembl in Illyrien gebürtig, nach vorschriftmässig zurückgelegten Studien, den gesetzlich bestimmten strengen Prüfungen aus der Wundartzney und der Geburtshülfe sich unterzogen habe, um ein Recht zur Ausübung sowohl der einen als der andern Kunst zu erlangen. Derselbe gab bey

den mit ihm am 17. September 1824, aus der Wundarztney und am 21-ten des nämlichen Monaths aus der Geburtshülfe vorgenommenen strengen Prüfungen solche Beweise von erworbener Wissenschaft, und sich eigen gemachter Kentnisse, dass alle Prüfer ihre vollkommene Zufriedenheit über ihn bezeigten. Weswegen wir ihn demnach der Uns von höchsten Orten verliehenen Macht, als einen tauglichen und wohlerfahrenen Wundarzt, wie auch als einen tauglichen und wohlerfahrenen Geburtshelfer erkennen, erklären und bestätigen, so zwar, das ihn Jedermann als solchen zu erkennen habe, und er seine Kunst aller Orten, wo er dazu berechtigt ist, ausüben möge und könne, wobey er sich jedoch stets nach dem bey der Direction abgelegten Eide zu benehmen haben wird, zur Bestätigung des Gesagten haben wir dem Joseph Viditz das gegenwärtige mit dem Sigel des hierortigen Lycäums gezierte und mit den gehörigen Fertigungen versehene Diplom übergeben. Laibach im Königreiche Illyrien im Jahre nach der Geburt Christi Ein Tausend Acht Hundert Vier und Zwanzig. — Dr. Johann Schneditz, m. p., k. k. Gubernial Rath, Protomedicus und Director des medicinisch chirurgischen Studiums. Leopold Nathan, m. p., k. k. Professor der theoretischen und praktischen Chirurgie. Ignatz Binter, m. p., k. k. Professor der theoretischen und praktischen Geburtshülfe. Anton Metzger, m. p., k. k. Professor der Anatomie. Dr. Johann Zhuber, m. p., k. k. Professor der Medizin. Dr. Johann Verbitz, m. p., k. k. Professor der gerichtlichen Arztneykunde.

Collationirt und dem mit zwey Gulden Stempel versehenen Originale ganz gleichlautend befunden.

Bezirksgericht Krupp am 6-ten Mai 1826.

L. S.

Sajoviz, m. p.
Bez. Richter.

Bilo bi dobro, da bi se v Ljubljani poiskalo kaj več o zdravniškem učilišču, saj je vsekako zelo zanimivo, da smo že v onem času imeli kaj takega v naši sredi, s čimur bi se lahko ponašala tudi večja mesta.

Mali zapiski.

Duhovniki, rojeni v kranjski župniji. Iz prvega dela Hrenovega dnevnika, ki je shranjen v Zagrebu, smo posneli te-le podatke o duhovnih, ki so bili rojeni v Kranju. L. 1577. je škof Glušič v Ljubljani v duhovna posvetil Boštijana Kobela (Khobell). Umrl je Kobel meseca oktobra l. 1602. kot prošt v Dobrli Vasi na Koroškem. Bil je zadnji prošt in za njim so prišli v ondotni samostan očetje jezuitje. L. 1577. je škof Glušič posvetil Boštijana Tischlerja. L. 1591. sta bila od škofa Tavčarja v mašnika posvečena Adam Zamujen (Samuyen) in Ivan Golč (Goldts) in l. 1592. v subdijakona Matija Orehar. Škof Tomaž Hren ima mnogo zaslug za utrjenje katoliške vere v mestu Kranju, tako da je o svojem delovanju mogel zapisati v dnevnik besede: Thomas, Episcopus Labacensis, ab haereseos labe totam illam Civitatem Principis Serenissimi Praesidio uindicavit et ad gremium Catholicae Ecclesiae reuexit, uti patet ex Actis Reformationis. Vspheh njegovega truda za vero je bil tudi ta, da je sam mnogo Kranjcev posvetil v duhovne. Naštevajo se v dnevniku ti-le: Matija Medved (Ursus) mašnik l. 1602. Nikolaj Massius l. 1604. Martin Kompar 21. sept. 1605 akolit in 10. marca 1606 mašnik; bil je kanonik reda sv. Avguščina v Lavantinski dolini. Luka Štempihar (Stampicher), star 27 let, je 17. febr. 1606 postal mašnik. Gašpar Herbst, 25 let star vdovec, je po smrti žene postal mašnik 1. septembra 1606. Andrej Fink mašnik 1. mar. 1607. Adam Wassermann, čigar brat Filip je bil župnik v Moravčah, mašnik 14. mar. 1607. Akoliti so postali l. 1607.: Gregor Haumann, Ivan Haumann, Ivan Novak in Mihael Petelin (Gallus). Peter Otava, ki je 5. apr. 1608 prejel mašništvo, je pel novo mašo v Vodica, kjer je župnikoval njegov sorodnik Simon Otava. L. 1608. sta postala akolita Martin Kuralt (Curolt) in Ivan Mäggerle. Za službo pri kranjski cerkvi je Hren 21. sept. 1609 posvetil Blaža Kušmana (Kushman), ki je bil l. 1621. župnik v Kranju. Blaž Kobel (Khobelius), kanonik reda sv. Avguščina in profes stolne cerkve sv. Andreja v Lavantinski dolini, je postal duhoven 29. sept. 1609. Mihael Selčan (Selzacher) mašnik 29. sept. 1609. Ivan Novak mašnik 24. sept. 1611. Matija Otava je bil v mašnika posvečen 17. dec. 1611, 30. apr. 1614 je postal župnik v Kovorju. A. Koblar.

Izdaje in zalaga »Muzejsko društvo za Kranjsko.«

Natisnili J. Blasnikovi nasledniki v Ljubljani.